

”Det var bra, en helt ny början.”

En kvalitativ studie om före detta barnskyddsklienters upplevelse av sin placering utanför hemmet.

Stina Nyman

Annika Röjdahl

Examensarbete för socionom (YH)

Utbildning till Socionom

Vasa 2022

EXAMENSARBETE

Författare: Stina Nyman, Annika Röjdahl
Utbildning och ort: Socionom, Vasa
Inriktning: Ungdomsarbete och metodik, Missbruk, mental ohälsa och metodik.
Handledare: Pia Höglund-Ingo, Ralf Lillbacka

Titel: **Det var bra, en helt ny början.** En kvalitativ studie om före detta barnskyddsklienters upplevelse av sin placering utanför hemmet.

Datum: 18.8.2022 Sidantal: 55 Bilagor: 1

Abstrakt

Syftet med detta examensarbete var att beskriva tidigare placerade barnskyddsklienters upplevelser och erfarenheter av placeringen samt hur de själva uppfattar att detta påverkat deras fortsatta liv. De centrala frågeställningarna i vårt examensarbete var att beskriva hur respondenterna upplevt att placeringen påverkat den fysiska och psykiska hälsan, om respondenterna upplevt utanförskap, vilken roll eftervården spelat samt vad som kunde hänt om man inte placerats.

I den teoretiska ramen beskrev vi hur barn och ungas uppväxt påverkat deras identitetsutveckling samt redogjorde för vikten av anknytning, resiliens samt KASAM (känslan av sammanhang). Vi valde att även beskriva olika riskfaktorer som kan påverka barn och unga under uppväxten, vilka senare i livet kan leda till marginalisering, stigmatisering och exkludering. I den teoretiska delen av vårt arbete beskrev vi även samhällets olika skyddssystem för barnskyddsklienter såsom öppenvård, familjehem, barnskyddsenheter, skolhem samt eftervård. Vi beskrev även centrala arbetsmetoder som praktiseras inom barnskyddsverksamhet.

Vi valde att genom en kvalitativ undersökningsmetod intervjua respondenter i svenska Österbotten, vilket gav oss möjligheten att utföra intervjuerna personligen för att få en djupare förståelse för deras upplevelser samt för att skapa möjlighet att ställa följdfrågor och säkerställa att vi uppfattat respondenterna på rätt sätt. Resultatet i vår undersökning visar på att alla respondenterna anser att placeringen varit nödvändig i den situation vilken respondenterna befann sig i, samt att de alla trots sin tuffa uppväxt ändå idag anser sig ha ett gott liv.

Språk: svenska
Nyckelord: barnskydd, placering, KASAM, metodiskt arbete

BACHELOR'S THESIS

Author: Stina Nyman, Annika Röjdahl
Degree Programme: Social Services, Vaasa
Specialisation: Youth Work and Methodology, Substance Use Disorder, Mental Illness and Methodology
Supervisors: Pia Höglund-Ingo, Ralf Lillbacka

Title: **Det var bra, en helt ny början.** En kvalitativ studie om före detta barnskyddsklienters upplevelse av sin placering utanför hemmet.

Date: 18.8.2022   Number of pages: 55   Appendices: 1

Abstract

The purpose of this thesis was to describe how adults who have been placed in out-of-home care as children have experienced their placement and how they think that it has affected their continued life. The questions at issue of our thesis were to describe if the respondents have experienced that the placement has affected their physical and mental health, if they have had experience of exclusion, which role the aftercare has had for them and what could have happened to them if they had not been placed in out-of-home care.

In the theoretical framework, we described how the children's and adolescent's upbringing affects their identity development and explained the importance of attachment, resilience, and SOC (sense of coherence). We also described different risk factors which can affect children and adolescent during their upbringing, which later in life can lead to marginalization, stigmatization, and exclusion. In the theoretical framework of our thesis, we also detailed various societal systems of protection for clients in youth social work, like social outpatient care, and children's out-of-home care. We also explained the methodical work which is used in out-of-home care.

Through a qualitative examination method, we chose to interview respondents in Swedish speaking Ostrobothnia, which gave us the opportunity to do interviews in person and the possibility to ask follow-up questions and make sure that we understood the respondents correctly. The result of our survey shows that every respondent thinks that the placement was necessary in their situation and that they all, despite of their tough upbringing, consider themselves to have a good life today.

Language: svenska
Key words: child welfare, placement, SOC, methodical work

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
2	Ungas utveckling och livsvillkor	3
2.1	Identitetsutveckling	5
2.2	Anknytning	11
2.3	Resiliens	15
2.4	KASAM	15
3	Riskfaktorer	17
3.1	Exkludering	20
3.2	Marginalisering	21
3.3	Stigmatisering	22
4	Samhällets skyddssystem	23
4.1	Öppenvård	24
4.2	Barnskyddsenshetens stödformer	25
4.3	Familjevård och familjehem	26
4.4	Skolhem	27
4.5	Eftervård	28
5	Arbetsmetoder inom barnskyddet	29
5.1	Metodiskt arbete med känslor i fokus	30
5.2	Betydelsen av regler	31
5.3	Tydliggörande pedagogik	31
5.4	Kontakt till familj, vänner och skola	32
5.5	Anknytning som metodiskt arbete	32
6	Sammanfattning av teorin	33
7	Forskningsmetod	34
7.1	Undersökningsgruppen	35
7.2	Etik och datasekretess	36
8	Resultatredovisning	37
8.1	Redovisning av intervjusvar	37
8.2	Svar på syfte och frågeställningar	41
8.3	Sammanfattning av resultatet	46
9	Slutdiskussion	48
9.1	Kunde undersökningen ha gjorts annorlunda	51
9.2	Förslag på nya forskningsprojekt	52
10	Litteraturförteckning	52
11	Bilaga intervjuunderlag	56

1 Inledning

År 2020 inlämnades 162 130 barnskyddsanmälningar för 87 233 barn i Finland, sammanlagt 48 802 barn och unga var klienter inom barnskyddets öppenvård, antalet omhändertagna barn var 11 386 och 4662 barn placerades brådskande, det skedde 1688 nya omhändertaganden och eftervårdens åldersgräns höjdes från 21 år till 25 år. (Forsell, Kuoppala & Säkkinen, 2021)

Enligt ny forskning gjord av Sariaslan m.fl. (Bogomoloff, 2021) har man konstaterat att barn som har fått vård utom hemmet mår sämre och har sämre förutsättningar att klara sig i livet jämfört med andra, till exempel sina syskon, som inte placerats inom barnskyddet. I en studie gjord av Kääriälä (2019) på barn födda 1987 i Finland, har man konstaterat att pojkar som placerats utom hemmet under lång tid eller som ofta har bytt plats för placeringen lider större risk att få problem med att utbilda sig och att få arbete i vuxen ålder. I samma studie kom man fram till att flickor som varit placerade utom hemmet oftare får barn som unga än de flickor som växt upp i hemmet. I en annan studie gjord av Kääriälä m.fl. (2021) på barn födda 1997 i Finland, har man funnit att de som placerats utom hemmet som unga senare i livet fått en psykiatrisk eller neuropsykiatrisk diagnos, i högre grad än de som bott hemma.

Med tanke på hur många barn och unga som placeras utom hemmet varje år känner vi att vi vill se om före detta barnskyddsklienter själva uppfattar att de mår sämre och har sämre förutsättningar än de som inte har varit placerade. När man ser tillbaka på statistik från THL (2022) kan man se en jämn ökning av placeringar sedan 1991 och i takt med att placeringarna ökar borde också skaran med vuxna som mår allt sämre öka. Detta i sin tur kan leda till nya placeringar för kommande generation och snöbollseffekten är i gång. Intresset för ämnet har funnits i oss båda under studierna men med de nya datasekretesslagarna trodde vi att det skulle bli svårt att få tag i respondenter eftersom barnskyddsmyndigheterna inte får ge ut information om sina klienter. Men så kom vi i kontakt med en person som är verksam inom barnskyddet och personen i fråga lovade hjälpa oss att komma i kontakt med respondenter för vår undersökning.

Orsakerna till en barnskyddsanmälan kan vara många, allt från föräldrarnas oförmåga att ta hand om sitt barn till att den unga har ett riskbeteende som kan förorsaka fara för hen. I vårt arbete beskriver vi barns och ungas livsvillkor både ur ett samhälleligt och ett utvecklingspsykologiskt perspektiv, men också vad ett barn behöver för att växa upp till en stark individ som vuxen genom att återkoppla till identitetsutveckling, anknytning, resiliens

och känsla av sammanhang. Vi kommer även att beskriva olika risker i den personliga utvecklingen om man växer upp i en dysfunktionell familj samt riskfaktorer i samhället vilka kan ge en individ olika svårigheter som senare i livet kan leda till utanförskap i form av marginalisering och stigmatisering.

I Finland har vi ett väl utvecklat fungerande system när det kommer till barnskyddet. En barnskyddsanmälan kan göras av vem som helst, men inom vissa yrkesområden är man förpliktigad att göra anmälan om man märker att ett barn far illa, det viktigaste är att man har konkret information att uppge när man är i kontakt med socialtjänsten. Vi kommer i vårt arbete att beskriva de olika formerna av barnskydd som finns i samhället. En barnskyddsanmälan ska göras för ett barns bästa och arbetet som utförs inom barnskyddet ska göras tillsammans med hela familjen för att stöda barnet och hans föräldrar eller vårdnadshavare.

Främst arbetar barnskyddet förebyggande genom öppenvård för hela familjen, om problemen inte är tillräckligt svåra för att en placering bör ske. Inom barnskyddet kan ett barn vara öppenvårds placerat eller omhändertaget, skillnaden på de två är vem som tar beslut för barnets skull, föräldrarna eller barnets egen socialarbetare, tillsammans med personalen inom barnskyddet. En brådskande placering sker när barnets liv eller hälsa är i fara, endera på grund av föräldrarnas oförmåga att ta hand om barnet eller om barnet är en fara för sig själv.

När ett barn eller en ungdom placeras inom barnskyddet finns det olika möjligheter för placering. Om barnet är under 12 år sker placeringen oftast i familjevård, om barnet är över 12 år får det oftast plats på en barnskydds-enhet, men om barnet har svår problematik och behöver mera individuellt anpassat stöd blir det placerat på ett skolhem. Skolhemmet är således den allra sista anhalt då inga andra metoder har fungerat tidigare. Med eftervård menas den vård som erbjuds en ungdom när hen blir myndig och blir tvungen att flytta ut från barnskydds-enheten eller skolhemmet. Eftervården hjälper ungdomen med vardagliga saker för att hen ska kunna leva självständigt som vuxen.

I vårt arbete kommer vi att beskriva olika metoder som tillämpas inom barnskyddet, till exempel hur man arbetar med känslor och tydliggörande pedagogik, hur de placerade ungdomarna får lära sig leva med rutiner och regler och även här förklarar vi nyttan av en god anknytning mellan de vuxna och ungdomarna på enheten. Om den ungas erfarenheter förminskas, förbises eller verkar bli för mycket för den professionella kan den unga börja se sig som ett offer och har då svårt att bearbeta sina känslor, men om man som vuxen orkar ta

in vad den unga säger, orkar lyssna och förstå, kan man tillsammans med den unga hitta de verktyg hen behöver för att bygga sig en trygg framtid (Barkman & Inkinen, 2017, s. 8).

Genom denna studie får före detta barnskyddsklienter själva komma till tals och berätta om sina upplevelser, deras egna röster och erfarenheter är viktig information för barnskyddet och alla som arbetar med samhällsfrågor. I slutdiskussionen får vi även se om våra förutfattade meningar om att barnskyddsklienter skulle ha större svårigheter än andra barn och unga att finna sin plats i samhället, vilket även tidigare forskning stöder, stämmer överens med hur våra respondenter ser på sina egna upplevelser och erfarenheter.

Syftet med detta examensarbete är att beskriva före detta barnskyddsklienters egna upplevelser och erfarenheter av hur en placering utom hemmet har påverkat deras liv och våra frågeställningar är;

Har respondenten upplevt att placeringen påverkat den fysiska och psykiska hälsan?

Har respondenten upplevt utanförskap?

Vilken roll har eftervården spelat för respondenten?

Vad kunde ha hänt om man inte hade placerats?

2 Ungas utveckling och livsvillkor

I detta kapitel kommer vi att beskriva hur olika livsvillkor för barn och unga påverkar deras uppväxt. Vi gör också en kort historisk tillbakablick på hur barn, unga och unga vuxna uppfattas och beskrivs under det senaste århundradet och hur tankar om de olika stadierna har utvecklats. Barn och unga är väldigt flexibla och anpassningsbara, men deras identitet påverkas av deras familj och hur den fungerar och vi vill här närmare beskriva vad det kan bero på att det trots våra välbyggda skyddssystem ibland kan gå snett för några unga.

Ordet barndom är en social konstruktion som inte tillämpas i hela världen, den har sett olika ut under historien och skillnaderna har varit stora mellan olika delar av världen. I början av 1990-talet började man inse att barn var aktiva deltagare i livet, kulturen och relationer. I och med denna syn kunde man också börja fråga barnet själv hur det påverkades av sin närmiljö, familj, skolgång och av sina kamrater. Vi som lever nu har en ganska klar bild av vad vi ser som barndom, men ännu i början av 1900-talet var det vanligt att barn började

arbeta tidigt, till skillnad från idag när barn får ägna sig åt lekar. (Giddens & Sutton, 2014, s. 235–236)

Tonåren är ett rätt nytt fenomen, och i vårt moderna västerländska samhälle verkar den vara förenad med kaos och osäkerhet, främst kanske på grund av den psykosexuella utvecklingsprocessen. En tonåring/ungdom förväntas sluta bete sig som ett barn och agera som en vuxen, men juridiskt är hen ännu klassad som ett barn, samtidigt vill kanske tonåringen börja jobba, men är tvungna att utbilda sig. En ny kultur, ungdomskulturen, växte fram på 1950- och 1960-talen, denna skilde sig från vuxenvärlden och här föddes många subkulturer; raggare, mods, punkare, skinheads och så vidare. Många ungdomar anammade trots allt inte dessa subkulturer, utan växte upp som ”vanliga” ungdomar. Detta visar att ungdomar kan reagera på olika sätt i en värld som förändras snabbt, trots gemensamma erfarenheter. (Giddens & Sutton, 2014, s. 236–237)

Enligt Giddens & Sutton (2014, s. 237) är unga vuxna individer mellan 18 och 35 år, som lever självständiga liv. De har inte ännu gift sig eller fått barn och experimenterar med olika relationer. Hwang, Frisé & Nilsson (2018, s. 12–13) menar att som ung vuxen räknas man i åldern mellan 20 och 30 år och det är inte ovanligt att individer då ännu bor hemma hos föräldrarna på grund av bostadsbrist eller av ekonomiska skäl. Personer i denna utvecklingsfas utforskar ännu sin identitet och omgivning med stor optimism och framtidstro. Dock är livsfasen inte bara positiv, för många betyder den också att man ska lära sig ta eget ansvar, att klara sig själv och ta egna beslut. En sextonåring som har flyttat till annan ort för att studera kan klara vardagens motgångar bättre än en 22-åring som fortfarande bor hemma.

Enligt barnkonventionen räknas alla individer under 18 år som barn. Barnens rättigheter rör alla barn, ingen ska diskrimineras på grund av egna eller föräldrars egenskaper, åsikter eller ursprung och vid alla beslut som rör barnet ska barnets bästa prioriteras. Barnets föräldrar eller vårdnadshavare har ansvar, rättigheter och skyldigheter när det kommer till ett barns vård. Barnet har rätt till att i första hand bli vårdad av sina föräldrar, att behålla sin identitet, sitt namn och sina släkterelationer, men om barnet inte kan bo med sina föräldrar har hen rätt till regelbunden kontakt med dem, så länge det anses vara tryggt. Föräldrarna ska handla för barnets bästa och staten ska stöda föräldrarna i deras uppgifter. Barnet får inte utsättas för våld, försummelse eller utnyttjande. Ett barn har rätt till social trygghet och om det placeras utanför hemmet har det rätt till översyn över grunderna för dess placering. Barnet har rätt till privatliv, hemfrid och brevhemlighet. (Barnkonventionen, 1989)

2.1 Identitetsutveckling

Utvecklingspsykologins uppgift är att se på individens livsspann men även att förklara varför det ibland blir som det blir. Alla människor är unika individer och deras utveckling påverkas på olika sätt och för att förstå nyanserna av denna utveckling behöver vi se på vad individen genetiskt har med sig från början, men också på hur hen formas av familjen och samhället. En människas utveckling pågår under hela livet, den kan gå åt olika håll och består av både vinster och förluster, vissa förmågor mister man med tiden, medan andra utvecklas. Utvecklingen är plastisk, den påverkas av både negativa och positiva erfarenheter och man kan få tillbaka förmågor som man tidigare mist genom träning. Utveckling ingår i ett historiskt och kulturellt sammanhang, vilket betyder att en individ inte påverkas på samma sätt av dagens samhälle som hen skulle ha påverkats förra århundradet. Olika vetenskaper ser på utveckling på olika vis, den är alltså flerdisciplinär. (Hwang & Nilsson, 2019, s. 21–23)

En människas utveckling beskrivs *genom kronologisk ålder*, det vill säga den verkliga ålder vi befinner oss i, men också genom olika aspekter av utveckling så som den *fysiska utvecklingen* som förklarar hur vår kropp fungerar eller inte fungerar, den *kognitiva utvecklingen* som handlar om de mentala processer vi använder för att fungera i vardagen men också den *socioemotionella utvecklingen* som handlar om hur vi fungerar känslomässigt och hurdan personlighet vi har. Alla dessa aspekter bildar en fungerande helhet tillsammans. För att förstå ett barn måste vi studera hur det mår fysiskt, vilken kognitiv förmåga det har, om det har en känsla av att kunna påverka sin situation men även hur hens relation till familj, vänner och övriga individer i samhället har fungerat och hur de ser ut idag. Det som sker under barndom och ungdom formar individen och har stor betydelse för det fortsatta livet, men det är först i vuxenlivet som man kan använda sig av det man har fått med sig tidigare. (Hwang & Nilsson, 2019, s. 24–25)

Något som påverkar den mänskliga utvecklingen är sambandet mellan arv och miljö. Ett genetiskt arv är allt det en individ får från sina föräldrar, medan miljöns påverkan innefattar allt som individen direkt eller indirekt utsätts för av sin omgivning. Nutida forskning visar inte på att gener entydigt ger upphov till ett visst tillstånd, som till exempel alkoholism eller kriminalitet, utan att det oftast är ett komplicerat samband mellan ärftliga och miljöbetingade faktorer. Ej heller är det barndomserfarenheter som oundvikligen leder till dessa tillstånd, men faktorerna arv och miljö kan bidra till att styra utvecklingen i en viss riktning. Ingen individ påverkas passivt utifrån, utan hen gör en aktiv tolkning av omgivningen, utgående

från sin egen läggning, sitt temperament, sina egenskaper och erfarenheter. Man kan även säga att individen formar och skapar sin egen omgivning genom att reagera på den. (Hwang & Nilsson, 2019, s. 27–28)

Genom att studera tvillingar och syskon har man kunnat konstatera att syskon som vuxit upp under samma förhållanden ändå kan vara väldigt olika varandra och ha olika sårbarhet, trots att de har samma bakgrund gällande arv och uppväxtmiljö. För att förstå den enskilda individens sårbarhet för olika betingelser behöver man inse att det är en kombination av både de genetiska och miljömässiga faktorerna som påverkar individen och hans beteende. Olika människor är olika sårbara och reagerar och upplever stress på olika sätt. Individer som är sårbara och på ett eller annat sätt utsätts för stressfaktorer kan uppleva större påfrestningar än en individ som inte är lika sårbar och utsätts för samma stressfaktorer. För att förstå en individs livssituation behöver man ta i beaktande att det är flera olika faktorer vilka påverkar individen och hans mående. Genom det biopsykosociala synsättet kan man se individen som en helhet vilken är beroende av biologiska, psykologiska och sociala dimensioner vilka alla samverkar med varandra och tillsammans skapar grunden för individens mående. (Parrish, 2012, s. 31,38)

Individen utvecklas inte i ett vakuum, enligt utvecklingspsykologin, utan i ett aktivt samspel med kontexten. Kontexten består av familj, kamrater, skolan och internet men även olika samhällsförhållanden och kulturen. Individens ålder, kön, personlighet, intressen, utbildning, arbete och den aktuella kontexten bidrar till utvecklingen. Individen och kontexten samspelar med varandra i ett cirkulärt samspel, men utöver detta samspelar även individens olika kontexter med varandra. *Familjen* uppfyller många viktiga funktioner både för individ och samhälle. Det finns även skillnader på olika konstellationer inom familjen, som till exempel vilken roll som föräldern har till barnet, skillnad på mamma och pappa, familjens etniska bakgrund, regnbågsföräldrar och skilsmässa. *Vänner* är en viktig referensgrupp utanför familjen och påverkar individens utveckling. Som ung kan man utforska och experimentera med sin identitet och jämföra sig med sina vänner. *Skola och arbete* är också en viktig referensgrupp, där unga kan etablera relationer till andra vuxna än sina föräldrar. På *internet* kan barn och unga hitta en helt annan kontext än i verkliga livet. *Samhällsförhållande och kultur* är en viktig referensgrupp, även om de är lite osynliga, men alla individer påverkas av vad som händer runt omkring dem, till exempel av politiska beslut. (Hwang & Nilsson, 2019, s. 34–37)

Erik H. Erikson är utvecklingspsykologins anfader och hans arbete om människans utveckling är gedigen. Erikson anser att det finns tre principer som bidrar till att förstå människan. Människan är en *biologisk varelse* vilket betyder att vår utveckling är biologisk och/eller genetiskt betingad, vi bär på anlag som bildar en utgångspunkt för utveckling under hela livsspannet. Erikson kallade detta epigenes som betyder gradvis mognad det vill säga aktivering och inaktivering av arvsanlag som bestämmer hur vårt beteende tar form i samspel med miljön. Människan är även en *psykologisk varelse*, alla har ett eget jag, och detta bidrar till att upprätthålla en integrerad personlighet, men människan är också en *social medlem av ett samhälle* vilket betyder att vi föds in i en kultur där det finns normer och särskilda förhållningssätt till hur man bör vara och bete sig. (Hwang, 2020, s. 24–25)

Enligt Erikson finns det åtta olika utvecklingssteg, när man har genomgått en fas så integreras de kunskaper man har fått där i nästa fas, men de olika faserna sker ändå vid en viss tid i livet. I ungdomsåren är identiteten i fokus, men de tidigare faserna i livet formar även identiteten. Varje fas består av en negativ och en positiv pol, och det gäller för människan att hitta balans mellan dessa poler. Om en fas har mera negativ inverkan på individen ser Erikson detta som en kris, men det behöver nödvändigtvis inte betyda att det får en negativ inverkan på nästa fas, utan det kan bli en vändpunkt som bidrar till positiv utveckling. Under de första fyra faserna, det vill säga barndomen, handlar utvecklingen om tillit, självständighet, initiativförmåga och känsla av att klara av saker, en negativ utveckling under denna fas kan bidra till misstro, tvivel, skuld och upplevelse av att vara underlägsen. (Hwang, 2020, s. 26–27)

De första 18 månaderna i ett barns liv är den första fasen och präglas av tillit respektive misstro, barnet behöver få sina grundläggande behov tillgodosedda och en positiv lösning ger tillit till barnet själv och till barnets omgivning, barnet känner sig tryggt och delaktigt. En negativ lösning kan leda till resignation, misstänksamhet och i framtiden även till avvísande. Om man tänker på att det beteende som startar redan vid 18 månaders ålder integreras i nästa fas, kan det ha effekt ännu framme vid fas fem, identitetsfasen. Den andra fasen sker mellan 18 månader och 3 års ålder och handlar om autonomi respektive tvivel. Barnet blir mera självständigt och till den positiva utvecklingen hör att det känner att det kan lita på sig själv och kan bilda ett gott självförtroende, barnet känner att de kan göra egna val och handla därefter. Den negativa sidan kan ge tvångsmässig upprepning, ambivalens och överdrivet beroende vilket sedan kan leda till en svag egen vilja och på lång sikt kan barnet bli blygt, känna skam och tvivla på sina egna känslor. (Hwang, 2020, s. 27–29)

Den tredje fasen slutar ungefär vid 6 års ålder och innefattar initiativ respektive skuld. Barnet har en önskan om att kunna göra som de vuxna men kan ta på sig något som det inte får göra eller inte klarar av. Vid den positiva polen finns en förälder som kan samspela med sitt barn vilket föder initiativtagningsförmåga och nyfikenhet, barnet kan då också prova på olika sociala roller och förstå andras roller. Vid den negativa polen finns barnets känslor av skam och att inte duga, vilket i sin tur kan leda till passivitet och brist på initiativ både i känsla och handling. Den fjärde fasen sker i åldern 6 till 12 år och består av aktivitet respektive underlägsenhet. När en positiv utveckling sker lär barnet sig att det duger för vad det gör och kan forma sitt eget liv, även tillsammans med andra. När det negativa tar över har barnet en återkommande känsla av underlägsenhet, att det inte klarar av saker och att det inte duger som det är. (Hwang, 2020, s. 29)

Under puberteten och upp till 20-årsålder infinner sig den femte fasen, som präglas av identitet respektive identitetsförvirring. Frågor som "Vem är jag?" och "Vem kunde jag vara?" är ständigt återkommande. Nu läggs ett pussel utgående från de tidigare erfarenheterna och man börjar bilda en sexuell, yrkes och personlig identitet. När man närmar sig vuxenvärlden och med erfarenheter från den positiva polen bildar sin framtid, har man en stabil grund att utgå ifrån och man kan bilda en vuxen identitet. Om man däremot har många negativa erfarenheter från tidigare kan man känna sig förvirrad och vilse vilket kan ge svåra situationer när det kommer till val och att komma andra människor nära. (Hwang, 2020, s. 29)

Att finna sin identitet är en process som startar redan i barndomen för att sedan stabiliseras i vuxenlivet, men speciellt under tonårstiden är det normalt att fundera på sin identitet och självbild och det är under tonåren den största identitetsutvecklingen sker. Identiteten är både objektiv och subjektiv, dvs. hur uppfattar jag mig själv och hur uppfattar omgivningen mig? Stämmer dessa överens? Den subjektiva och den objektiva identiteten samspekar och påverkas av varandra på så sätt att hur man uppfattas av andra påverkar uppfattningen om bilden av en själv. Identiteten påverkas även av den omgivning vilken man lever i då omgivningen förmedlar de normer, tankemönster och traditioner vilka råder i den kultur man lever i. (Cronlund, 1996, s. 115–117)

Tonårstiden är en tid av förändring då man varken är barn eller vuxen och tonåringen söker sin identitet för att småningom lämna barndomen bakom sig och bli vuxen. Frågor som vem är jag, hur uppfattas jag av min omgivning, duger jag är frågor som den unga söker svar på. Tonåringen söker sin identitet på många olika sätt, hen kan ha väldigt bestämda åsikter för

att plötsligt helt byta åsikt, hen ändrar frisyr och klädstil ofta samt söker sin identitet i olika kompisrelationer för att småningom finna sig själv. Tonåringen har även ett behov av att identifiera sig med en förebild vilken representerar något den unge upplever viktigt och värdefullt och idoler blir ofta något som ungdomen ser upp till och vill efterlikna. Tonåringen har ett starkt behov av att känna att hen hör till en gemenskap, hen speglar sig i sina vänner, hen vill vara som alla andra och passa in i ett sammanhang och därför kan de rådande ungdomskulturernas likformighet vara lockande. Det är även vanligt med förälskelser och föremålen för förälskelsen kan växla i snabb takt, men förälskelsen under tonårstiden kan ändå vara både allvarliga och djupa. Tonåringen genomgår en förändring både fysiskt, psykiskt och socialt men hen förändras även tankemässigt och lär sig småningom att tänka mer abstrakt och kan se på sin omgivning med nya ögon. Det är inte lätt att vara tonåring, det har det knappast aldrig varit, och identitetssökningen kan skapa förvirring och osäkerhet vilket kan leda till känsla av ensamhet och en känsla av att inte passa in samt en upplevelse att ingen förstår mig. (Cronlund, 1996, s. 61–62, 135–140)

Tonårstiden kan i värsta fall leda till många olika problem, speciellt om tonåringen har en dålig självkänsla och identiteten är bräcklig kan tonårstiden leda till att man faller offer för gruppträck och kan ledas in i olika missbruk eller andra problematiska sammanhang då man söker gemenskap, acceptans och spänning i tillvaron. I händelse av att tonårstiden blir stökig och ungdomen utvecklas negativt uppstår identitetsförvirring vilket försvårar utvecklingen av en stabil identitet och ett harmoniskt vuxenliv. Till tonårstiden hör att man börjar lösgöra sig från föräldrarna för att småningom kunna inträda i vuxenvärlden och klara sig på egen hand, dock med vetskapen om att föräldrarna tryggt finns i bakgrunden och hjälper och stöder den unga. Om den unga däremot har problem i hemmet och dåliga relationer till föräldrarna är det lätt hänt att gänget och kompisarna blir de som representerar den unges trygghet, hem och stabilitet. (Cronlund, 1996, s. 140–141)

Steg sex i Eriksons utvecklingssteg, i perioden mellan 20 och 40 års ålder, präglas utvecklingen av närhet respektive isolation. Det är nu som individen vill komma en annan människa nära utan att förlora sig själv och att kunna både vara ensam och umgås med andra. Om man under denna fas bär på en vilshenhet kan man riskera att dra sig undan, att ta avstånd och endast ha ytliga relationer till andra, men det kan också leda till isolering. Allt som sker i denna fas har fortsatt påverkan längre fram i livet när det kommer till kärlek och vänskap. (Hwang, 2020, s. 29–30)

Identiteten formas under tonåren, men fortsätter även in i ung vuxen ålder, det vill säga mellan 18 och 29 år. I ung vuxen ålder befästs identiteten och aspekter som yrke, partnerskap, intimitet, föräldraskap och generativitet formas under denna period. Det är nu som man försöker hitta en meningsfull sysselsättning, landa i de normer och värderingar man står för och utveckla en nära relation till någon. Om man har en upplevelse av kontinuitet underlättar det identitetsutvecklingen i ung vuxen ålder och i undersökningar som gjorts visar det sig att bara ungefär hälften av deltagarna känner att de har en fullbordad identitet. Allmänt känner unga vuxna en större stabilitet jämfört med i sena tonåren, men många unga vuxna landar i sin identitet först i trettioårsåldern. (Kroger, 2020, s. 219–226)

Identitetsutveckling enligt Marcia baserar sig på utforskande och ställningstagande i fyra olika positioner. *Uppnådd identitet* är när man har etablerat en sammanhängande känsla av identitet, detta är den mest mogna och utvecklade nivån, man har egna mål och värderingar men kan också iaktta andras önskemål. Denna identitetsnivå ger de närmaste och mest intima relationerna och de som uppnår denna nivå har en stark relation till familjen. *Moratorium* är ett stadium där man utforskar och experimenterar och har svårt för att lösgöra sig från sina föräldrar. De som hör till denna nivå är ofta osäkra, aktiva och livliga, de har svårt att ge sig hän och har oftast korta och intensiva förhållanden. Denna fas är en övergångsfas men för vissa kan den dock bli lång och komplicerad och några lämnar i den resten av livet. Individer med en *för tidig identitet* antas ha blivit vad de har blivit tillsagda av sina föräldrar att bli, de är ofta bestämda i sina åsikter, men har ändå en svag identitet och deras värderingar är ofta nedärvda av en auktoritet eller föräldrarna. *Diffus identitet* uppnås när man inte har några egna värderingar, endera glider man genom livet till synes bekymmersfri eller så ses man som ensam, relationerna är ytliga och man känner en tydlig klyfta mellan sig själv och föräldrarna. (Hwang, Frisé & Nilsson, 2018, s. 105–107)

Dan McAdams ser i stället på identitetsutveckling ur ett narrativt perspektiv. Teorin kan liknas vid att man skriver en självbiografi, där man reflekterar över händelser som har påverkat en under livets gång och skapar sammanhang mellan dem. Man binder alltså samman den person man har varit, med den man är och den man tror man kommer att bli i framtiden. Denna form av identitetsskapande börjar först i ungdomsåren då man kan börja se samband mellan olika händelser och hur de har påverkat en. Utvecklingen startar dock redan i barndomen eftersom den formas av vår uppväxtmiljö. Föräldrar har en stor inverkan på hur barnet lär sig skapa mening och koherens genom frågor som uppmuntrar till detaljrikedom och reflektion. Att diskutera gemensamma erfarenheter bidrar till ett familjenarrativ som kan hjälpa tonåringen med sin identitetsutveckling, men under

ungdomsåren går individen över till ett identitetsnarrativ som bildas genom umgänge med jämnåriga. Narrativet påverkas också av den kultur man lever i. (Eriksson & Frisé, 2020, s. 49–62)

Enligt Erling & Hwang (2001, s. 22–25) menar Judith Rich Harris att föräldrar inte har någon långsiktig påverkan på deras barns personlighetsutveckling, utan att barns och ungdomars beteenden och personlighet formas utgående från deras jämnåriga vänner. Föräldrarna socialiserar sina barn till hur de ska fungera i hemmet men den kunskapen kan sällan användas i samhället, utan där tillämpas de värderingar och beteenden som unga får inom kamratkretsen i en så kallad grupprocess. Konflikter förekommer inte i alla familjer med tonåringar, men i de familjer där de förekommer har de funnits en lägre tid. Oftast när det förekommer konflikter så kan det bero på att föräldrarna vill sina barn väl, medan tonåringen tar det som att föräldern tvivlar på hans kompetens, men det kan också vara så att både tonåringen och föräldern befinner sig i en livskris som liknar varandra. Även om det föreligger konflikter säger ändå de flesta tonåringar att de känner sig älskade och att föräldrarna bryr sig om dem.

2.2 Anknytning

En viktig del i barns och ungas uppväxt är det som brukar kallas anknytning. Anknytningsteorin utvecklades av John Bowlby och grundades på en tro att barns utveckling var beroende av hur de växte upp tillsammans med sin familj. Alla barn föds med behov av mänsklig närhet, dessa behov kan uppfyllas av olika personer i barnets närhet, en förälder, en far- eller morförälder eller en vårdare på ett daghem. I första hand är det dock av naturliga orsaker modern som blir den första som barnet knyter an med, till exempel genom att hon ger mat åt barnet när barnet visar att det är hungrigt. (Howe, 2013, s. 75–80)

Under spädbarnets allra första timmar och dagar använder det alla sina sinnen för att lära känna sin närmaste omgivning. Ett nyfött barns första signal är att skrika och föräldrarna svarar på skriket med att trösta barnet. Vid ett par månaders ålder låter sig barnet tas om hand av olika personer och följer intresserat med vad som händer i omgivningen och de som barnet känner bäst har också lättast för att framkalla glädjeyttringar i form av leenden hos barnet. Vid ungefär fyra månaders ålder, blir barnet mera selektivt och kan då visa vem det föredrar att bli tröstad av. Ungefär vid sju månaders ålder börjar anknytningsbeteendet märkas och barnet börjar protestera om det skiljs från sina föräldrar. Vid nio-tio månaders

ålder börjar barnet sträva efter att minska avståndet till sina föräldrar och använder dem som en trygg bas. (Orrenius, 2005, s. 162–163)

Ett barn med *trygg anknytning* har fått sina behov fyllda, det är självsäkert och visar hög tillit mot andra, det vågar prova nya saker och har en hög resiliens. Vid rädsla eller oro söker det trygga barnet tröst direkt, väl medveten om att det kommer att få det. Ett barn med *otrygg-undvikande anknytning* har vårdnadshavare som inte ser barnets behov. Barnet lär sig inte hur det ska visa när det är oroligt och det lär sig att dölja sina känslor eftersom det har vant sig vid att inte få sina behov bemötta. Det här barnet litar mest på sig själv, känner sig ofta oälskat och det söker inte tröst hos andra. När barnet växer upp kan det få problem med att släppa andra nära och ångest och annan psykisk ohälsa är ofta förekommande. Ett barn med *otrygg-ambivalent anknytning* har vårdnadshavare som själv är orolig och inte kan ge barnet den trygghet det behöver. Detta barn blir onödigt klängigt och söker ofta tröst, det har svårt att lita på sig själv och det visar alla känslor, både negativa och positiva, väldigt tydligt. Som vuxen blir hen labil och hens förhållanden blir ofta väldigt turbulenta. Barnet med en *desorganiserad anknytning* har en vårdnadshavare som är farlig, som till exempel utövar våld mot barnet. Detta barn kan inte få sina behov bemötta på rätt sätt och har ingen i dess närhet som kan ge trygghet. Barnet blir stressat och får svårt att reglera sina känslor. Hen skaffar sig strategier för att överleva och blir antingen bestämmande eller omhändertagande mot sin vårdnadshavare. Om detta barn inte får hjälp växer det oftast upp och blir precis som sin vårdnadshavare. (Howe, 2013, s. 80–83)

Orrenius (2005, s. 20) har kunnat konstatera att föräldrars anknytning till sina föräldrar påverkar relationen till de egna barnen, vi påverkas av hur samhället har ändrats och hurdana relationer vuxna hade till barn i flera generationer bakåt. Att höra ihop med någon är en förutsättning för att vi ska känna att våra liv har en mening och ett värde. Ett litet barn behöver vara nära sin förälder, men även inom dagvården och skolan behöver grupperna vara mindre så att barnet kan få den individuella tid hen behöver för att kunna knyta an med en vuxen. Om en pedagog inom småbarnspedagogiken har haft möjlighet att anknyta med ett barn har hen också större möjlighet att stöda föräldrarna i föräldraskapet. De allra flesta gör sitt bästa för att vara en så bra förälder som möjligt och samhället bör kunna stöda den processen så tidigt som möjligt. (Orrenius, 2005, s. 22–26)

En förälder som själv växt upp med våld och försummelse kan ha svårt att skapa en trygg anknytning med sitt eget barn. Dock bör man ha i åtanke att man kan knyta an med olika personer under uppväxten, fastän ett barn har föräldrar som inte kan ge det trygghet, kan det

finnas andra vuxna runt barnet som kan göra det och den primära anknytningspersonen kan också få stöd i hur hen kan stärka sin relation till barnet så att barnet kan få sina behov fyllda. I vissa fall kan man ändå behöva avlägsna barnet från den otrygga föräldern och placera det hos en annan trygg vuxen. När man arbetar inom det sociala området, speciellt inom barnskyddet, är det viktigt att veta om de olika slags kategorierna inom anknytningsteorin för att på bästa sätt kunna bemöta olika slags klienter. På senare tid har man utvecklat olika slags verktyg och stödformer för föräldrar och barn med anknytningsproblematik, men också för andra vuxna som kan komma i kontakt med ett barn med svårigheter. (Howe, 2013, s. 83–84)

En familj är ett dynamiskt system, när vård blir aktuellt inom en familj, bör alla vårdgivande instanser känna till hela familjens svårigheter. Om man riktar in sig på individnivå, arbetar inte alla mot samma mål vilket i sin tur skapar spänningar mellan de olika instanserna. Ett barn är alltid i första hand lojal mot sina föräldrar, om spänningar uppstår mellan vårdgivare och föräldrar kan barnet ha en känsla av att hen sviker sina föräldrar. Det är hemma hos familjen som barnet har sin anknytning och där söker det också oftast omsorg, därför är det av yttersta vikt att vårdaren på en instans kan knyta an med barnet och kommunicera och samarbeta med föräldrarna. (Hart, 2009, s. 340–341)

Bowlby (2010, s.147) anser att ungefär vid treårsålder känner sig barnet tryggt att öka tid och avstånd från föräldern och i tonåren förstärks denna känsla ytterligare, men en trygg hemmabas är oundgänglig för optimal funktion och mental hälsa. När det treåriga barnet ökar avståndet till sina föräldrar och trotsar, kallas utvecklingsfasen för den första individuationen. I tonåren infaller den andra individuationen, beteendet förstärks då den unga ska skilja ut sig, bestämma vem hen är, vad hen kan och vad föräldrarnas roll är i hens liv. Ofta är kamrater de viktigaste för en tonåring i denna utvecklingsfas och man konstaterar att föräldrarna inte är så allvetande som man trodde. Tonåringen sörjer sin barndom, samtidigt som hen firar sin frihet utan föräldrar. Om föräldrarna skiljer sig eller det tillstöter andra traumatiska händelser vid denna tidpunkt blir det extra jobbigt för tonåringen. En stabil lärare eller flick-/pojkvän kan bli en viktig anknytningsperson i frigöringsprocessen, men att ha en god relation till föräldern av samma kön under tonåren är viktig för hela ens identitet. (Orrenius, 2005, s. 121–122)

Hwang, Frisé & Nilsson (2018, s. 118–120) säger att anknytningen mellan ungdom och förälder fortfarande finns kvar, men den skiljer sig från anknytningsmönstret från barndomen. Med en trygg anknytning till föräldern stärks ungdomens förmåga att hantera

utmaningar, bli självständig och att frigöra sig från föräldern. Den form av anknytning de har haft till föräldern, följer dem oftast in i vänskapsrelationer och senare även in i kärleksrelationer. Anknytningsbeteende och -behov försvinner inte under ungdomstiden, men den ändrar skepnad så att man i stället både ger och tar emot stöd i anknytningsrelationer till vänner. Bowlby (2010, s. 146) i sin tur uttrycker att anknytningens grundläggande komponent i en människas natur är att man kan knyta intima känslomässiga band till särskilda individer. Under normalt ungdoms- och vuxenliv finns banden kvar till föräldrarna men kompletteras av nya band, vanligen av sexuell natur, men också i form av omvårdande roller med vänner.

Varje anknytningsmönster som bildas har en tendens att kvarstå, en förälders sätt att behandla sitt barn fortsätter oförändrat och redan vid tolv månaders ålder märker man på ett barn vilket mönster det har tagit, vilket i sin tur kan visa hur barnet kommer att till exempel fungera i en grupp inom småbarnspedagogiken. När man ser på en sexårings samspel med sina föräldrar kan man fundera på om anknytningsmönstret är en del av barnets personlighet eller om det visar hur föräldern behandlar barnet. Båda iakttagelserna är förmodligen korrekta och redan här vore familjeterapi eller parallell hjälp till föräldrar och barn på sin plats ifall man observerar eventuella problem. Ett barn kan ha olika samspel mellan modern och sig självt jämfört med mellan fadern och sig självt. Barnets verklighetsupplevelse av dagligt samspel med föräldrarna står till grund för barnets kognitiva struktur och den bild som barnet får av sig själv beror på hur föräldrarna inte bara behandlar barnet utan även hur de pratar till barnet. När en förälder inte ser vad barnet behöver, lär sig barnet också att trycka bort det behovet, och barnet börja förneka de känslor som det känner, vilket i sin tur kan leda till ångest, depression och utvecklande av en falsk självbild. (Bowlby, 2010, s. 152–158)

Trauma och PTSD kan uppstå även vid en otrygg anknytning. När man pratar om psykiskt trauma så menar man en potentiellt traumatiserande händelse. För att man ska kunna kalla en händelse för traumatisk bör det finnas två aspekter; själva händelsen och individens subjektiva reaktion på händelsen. Det som en individ upplever traumatiserande, behöver inte uppfattas så av andra, detta beror på individens medfödda sårbarhet, förmåga att bearbeta och integrera stressframkallande upplevelser och tillgång till psykiskt och socialt stöd. Det finns tre olika slags kategorier på traumatiska upplevelser, den första är *opersonligt trauma* så som olyckor och naturkatastrofer, den andra är *interpersonellt trauma* så som rån, våldtäkt, misshandel och krig, och den tredje är *anknytningstrauma* som kan bestå av sexuella handlingar, fysiskt våld men också psykiskt våld eller övergivande. Risken för

anknytningstrauma ökar om traumat är utdraget över tid och ju närmare känslomässig relation offret har med utövaren. (Wennerberg, 2010, s. 128–129)

2.3 Resiliens

Begreppet resiliens syftar till individens motståndskraft och återhämtningsförmåga och handlar om att individen kan fungera normalt trots att man lever under onormala förhållanden. Många av de barn som exponeras för risker (stress) samt lever under svåra förhållanden kan ändå klara sig bra i livet utan att utveckla allvarliga psykiska problem. Vad är det då som gör att vissa barn som lever under stor risk samt i en utsatt miljö inte utvecklar psykiska besvär medan andra gör det? För en del barn kan till och med en liten belastning vara tillräcklig för ett psykisk illamående medan andra barn klarar av större missförhållanden och vänder detta till något positivt, en styrka. Man kan således konstatera att barns sårbarhet för olika påfrestningar i barndomen kan variera och vissa barn drabbas mer än andra även om de utsätts för samma påfrestningar. Både genetiska faktorer och miljöfaktorer har en inverkan på barns sårbarhet och på hans benägenhet att utveckla psykiska besvär. Andra faktorer som spelar in är riskens allvarlighetsgrad, mängd, typ och varaktighet samt barnets individuella förutsättningar och samspelet i barnets omgivning och familjen. (Borge, 2012, s. 78–79, 86)

De mest sårbara barnen är utsatta för större påverkan av en allvarlig psykosocial risk vilken kan förstärka tidigare negativa erfarenheter. Barn som lever i besvärliga förhållanden tenderar att tillgripa ett oönskat reaktionssätt vid olika händelser, exempelvis genom att reagera våldsamt eller aggressivt vilket leder till att de så att säga cementerar ett beteende vilket anses ogynnsamt. Detta beror på att det är lätt att använda sig av gamla inlärda vanor i nya situationer, eller på att omgivningen mer eller mindre förväntar sig denna reaktion av barnet. Trots detta finns det ändå alltid möjlighet att förändra en negativ utveckling eftersom betydelsefulla händelser och viktiga personer i barnets liv kan påverka utvecklingen till det bättre, varpå barnet styrs in i en positiv riktning vilken kan bli bestående och bidra till resiliensutveckling hos barnet. (Borge, 2012, s. 79)

2.4 KASAM

För att förstå varför individer påverkas på olika sätt av liknande eller samma traumatiska situationer eller händelser så kan man använda sig av KASAM eller Känsla av SAMmanhang. Aaron Antonovsky (1923–1994) var professor i medicinsk sociologi i Israel

och upphovsman till begreppet KASAM. Han kom mer eller mindre av en slump, i samband med en annan undersökning, att upptäcka att många av de kvinnor vilka överlevt koncentrationsläger, med alla fasor och all stress det innebar, ändå upplevde att de hade en rätt god psykisk hälsa. Här vaknade hans intresse för att förstå vad det var som gjorde att dessa kvinnor klarat sig så bra trots allt de genomlevt. Antonovsky kom fram till att de faktorer vilka bidrar till hur man klarar av att hantera olika svåra situationer är begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. *Begriplighet* syftar till att man upplever yttre och inre stimuli som gripbart, dvs. man förstår och kan strukturera verkligheten, känslor och händelser. *Hanterbarhet* handlar om att man har förmåga att se vilka resurser man har till förfogande och kan finna en lösning på problem man ställs inför. Den tredje och sista komponenten *meningsfullhet* handlar om i vilken grad individen kan uppleva sin tillvaro meningsfull och motiverade. Alla dessa tre komponenter samverkar och är nödvändiga samt påverkar individens mående, men den som kan anses vara allra viktigast är känslan av meningsfullhet. Om individen inte kan finna meningsfullhet i sitt liv kan varken förmågan till begriplighet och hanterbarhet bära särskilt långt. (Antonovsky, 2005, s. 15, 44–50)

Känslan av sammanhang formas redan från den tidiga barndomen och uppväxttiden. Redan det lilla barnet påverkas av hur dess omgivning klarar av att möta och svara på dess behov och förväntningar. Om barnet växer upp under trygga, stabila och förutsägbara förhållanden med närvarande vuxna som vill det väl, lär hen sig småningom att trots att oväntade händelser sker finns bastryggheten kvar och hen lär sig förstå och hantera sin omgivning på ett tillfredsställande sätt. Om barnet däremot växer upp under oförutsägbara förhållanden där hen möts med likgiltighet, fientlighet och en känsla av att inte bli sedd, bekräftad och älskad påverkas hens känsla av sammanhang på ett negativt sätt. Grunden till känslan av sammanhang läggs således under barn- och ungdomstiden och påverkar individens förmåga att förstå och hantera de oförutsedda händelser, problem och motgångar hen ofrånkomligt kommer att möta under livets gång. (Antonovsky, 2005, s. 126–173)

Vi har i detta arbete valt att använda oss av KASAM för att hjälpa oss tolka och förstå våra respondenters upplevelse av hälsa och välbefinnande. I vårt fall är teorin intressant då vi ställer oss frågan hur våra respondenter hanterat sitt liv med stora svårigheter i barndomen, sin placering och det fortsatta livet, samt på vilket sätt dessa erfarenheter har påverkat dem. Man kan ju anta att de genomlevt många olika trauman, problem och motgångar redan tidigt i livet vilket man kan misstänka sätter djupa spår i det psykiska men även det fysiska måendet. Precis som oss funderade Antonovsky på hur det kan komma sig att vissa personer som upplevt stora påfrestningar i sitt liv förblir friska medan andra personer vilka utsatts för

samma påfrestningar eller rentav mindre stress blir sjuka. I stället för att fokusera på vad som gör människan sjuk fokuserade Antonovsky på frågan vilka faktorer som inverkar på att individen förblir frisk trots stora motgångar i livet.

Vi har i detta kapitel funderat över skillnader på de olika stadierna; barndom, tonåring, ungdom och ung vuxen och historiken kring dessa och vi kunde konstatera att de olika stadierna är sociala konstruktioner som har förändrats under tid. Vi beskriver också några teorier som hjälper oss förstå ungdomar och hur de fungerar och sedan fördjupade vi oss mera i hur anknytning mellan förälder och barn påverkar barnets framtid och hur den unga skapar sin identitet, bygger resiliens och får en känsla av sammanhang för att kunna växa upp som en trygg vuxen individ.

3 Riskfaktorer

I detta kapitel kommer vi att se närmare på vilka risker det finns för de unga som inte har haft en trygg uppväxt med en god anknytning, där de inte har kunnat bygga en stabil identitet, stark resiliens och en känsla av sammanhang. Vi diskuterar även de svårigheter som dessa risker kan leda till i ett vuxet liv, hit hör olika slag av känslor av att inte höra hemma i samhället.

Ungdomars utveckling är väldigt individuell, till exempel sker stora kroppsliga förändringar i puberteten, dessa förändringar ändrar hur ungdomen ser på sig själv, men också hur andra ser hen. En ungdom som går tidigt in i puberteten kan få en mera vuxen kropp, hen kan psykiskt ännu bete sig väldigt omoget, men utseendet kan göra att hen bemöts på ett mera vuxet sätt och förväntas bete sig mera vuxet än vad hen är mogen nog att göra. Under puberteten är det också många som funderar över sin könsidentitet och känner sig osäker på den. Flickor med tidig pubertetsutveckling löper större risk för att råka ut för sexuella trakasserier. Man har i studier även sett ökad risk för emotionella problem som depression och ätstörningar, antisocialt beteende, droganvändning och skolproblematik bland tidigt utvecklade flickor. Detta antas bero på att dessa flickor tas med i äldre åldersgrupper, oftast via pojkvänner, där dylika problembeteenden är vanligare. (Hwang, Frisé & Nilsson, 2018, s. 59–65)

Det finns några svårigheter och risker bland unga vuxna, så som; *Depression* drabbar mellan 3 och 8 procent av alla ungdomar (i Sverige). Under barndomen är diagnosen jämnt fördelad mellan de båda könen, men i ungdomen är två till tre gånger flera kvinnor än män drabbade,

ungefär hälften drabbas igen senare i livet. *Ätstörning* kan vara allt från hetsätning, bantning, användande av laxermedel till överdriven träning. Ungefär en procent drabbas av anorexi och 2 procent av bulimi av alla kvinnor i åldern 13–30 år. *Mobbning* består av tre olika kriterier; det finns en avsikt att skada, det sker upprepade gånger och det pågår en ojämn maktbalans mellan mobbaren och offret. Omkring 10 procent säger sig ha blivit mobbad i skolan, och lika många upplever nätmobbning. *Missbruk* av tobak, alkohol och droger. Den första drog ungdomar kommer i kontakt med är tobak, av elever i högstadiet säger sig 13 procent använda tobak, i gymnasiet var talet 30 procent. Hälften av alla 15-åringar säger sig ha druckit alkohol och i ung vuxenålder säger sig endast 20 procent aldrig ha druckit alkohol. I högstadiet har 2 procent provat narkotika och i gymnasiet är siffran 5 procent. Till *antisocialt beteende* hör alla handlingar som bryter mot regler och normer, till exempel skolk, rymma hemifrån, inbrott, skadegörelse eller fysiskt våld. Under ungdomsåren är detta beteende som vanligast och det är oftast då man begår flest brott. (Hwang, Frisé & Nilsson, 2018, s. 195–241)

När det kommer till bruk av tobak så sker den första kontakten oftast genom nyfikenhet och kamratinflytande. När det gäller alkohol använder sig många unga av den som ett hjälpmedel i sociala situationer som till exempel för att de vill känna sig som en del i en kamratgrupp eller för att våga närma sig någon av det motsatta könet, men många säger sig också använda alkohol för att provocera föräldrarna, en del beskriver också att de vill tappa kontrollen och slippa från verklighetens krav. Narkotika testas oftast på grund av nyfikenhet och för att tillfälle ges, idag har det blivit enkelt att få tag i narkotika och de flesta unga vet var de kan få tag i det. Majoriteten av ungdomarna idag är dock emot droger och de flesta som testat gör det tillfälligt. (Fahlke, 2001, s. 140–142)

Med användning av olika droger kommer också riskfaktorer för missbruk och beroende. Vissa riskfaktorer är större än andra men de två faktorer som har visat sig väga tyngst har psykosocial och ärftlig karaktär, det vill säga ett växelspel mellan arv och miljö. En viktig psykosocial faktor är tonåringens uppväxtmiljö, till exempel familjens vanor och attityder till tobak och alkohol. En annan viktig faktor är familjeklimatet, till exempel disharmoni i olika relationer i familjen, men också om det förekommer psykisk ohälsa eller missbruk i familjen. Forskning visar tydligt att lågt känslomässigt engagemang från föräldrar, otydlig gränssättning, otrygghet och instabilitet ökar risken för missbruk, men ungdomsåren i sig med tonåringens sociala och känslomässiga status är också en riskfaktor. (Fahlke, 2001, s. 146–147)

När man pratar om ärftliga riskfaktorer så kan man tvista om ifall missbruk av alkohol är ett miljöbetingat eller ett biologiskt arv. Man har dock märkt att om det inom nära släkt finns någon som missbrukar alkohol är risken ungefär sju gånger större att tonåringen själv börjar använda samma beteende. Studier inom Norden har visat att pojkar som blivit bortadopterade tidigt från missbrukande föräldrar har en större risk att utveckla beroendeproblematik senare i livet, trots att de vuxit upp i en icke missbrukande familj. Med biologiskt arv anses inte att man ärver beroende utan att man har en biologisk sårbarhet som ökar risken för att utveckla missbruk. Risken ökar något om man dessutom har ADHD och det har även visat sig att många med diagnosen använder sig av droger som självmedicinering. Även ungdomar med diagnosen fetalt alkoholsyndrom har något ökad risk för missbruk. (Fahlke, 2001, s. 148–151)

Ungdomstiden är omvälvande och full av förändring, den unga ska bryta sig loss från familjen och lära sig stå på egna ben, man ska fullfölja skolan med goda betyg för att komma in på en utbildning som intresserar och om man hamnar utanför allt det här finns risken för att man börjar se sig själv som en förlorare. Med antisocialt beteende menas allt beteende som bryter mot normen i samhället, i vissa fall kan det röra sig om kriminella handlingar, men det kan också vara handlingar som ställer till stora problem för omgivningen och tonåringen själv. Det antisociala beteendet förändras över tid, yngre barn kan trotsa, förstöra saker, bråka och ha svårt för att följa regler i skolan, medan tonåringen kan slåss, rymma hemifrån, stjäla, vandalisera och missbruka. Oftast har dessa unga också andra psykologiska problem, de är ofta deprimerade och försöker oftare suicid. (Andersson & Johansson, 2001, 162–164)

Riskfaktorer för antisocialt beteende är på det individuella planet hyperaktivitet, kognitiva svårigheter, temperament med impulsivitet, spänningssökande, aggressivitet och brist på kontroll, dessa alla är ärftliga riskfaktorer. De psykosociala riskfaktorerna är familjeförhållanden så som väldigt unga föräldrar, storfamiljer, social belastning eller skilsmässa mellan föräldrarna. Dessa riskfaktorer beror ofta på missämja och konflikter i familjen, föräldrars svårigheter med uppfostran eller om det förekommer tvång, fientlighet eller straff mot barnen i familjen. Den största psykosociala riskfaktorn är dock ifall barnet utsatts för vanvård och övergrepp och studier har visat att svårigheter i anknytning kan ge grundläggande sårbarhet för senare påfrestningar. De samhällsliga riskfaktorerna kan man se mest av i samhällen med stora ekonomiska skillnader och segregation bland de boende. Där ungdomar i större utsträckning använder droger har även kriminaliteten ökat men även mediavåldet har en viss inverkan på ungdomarnas beteende. Påverkan från negativa

miljöfaktorer är starkare när det även finns en genetisk risk och ju fler riskfaktorer, desto större är risken att ungdomen ska begå flera brott. (Andersson & Johansson, 2001, 166–170)

3.1 Exkludering

Exkludering kan upplevas på olika sätt, den enskilda individen kan ha en känsla av att hen är exkluderad ur samhället även om samhället eller de professionella kan tycka att hen inte är det, medan andra i samhället i sin tur kan tänka att en individ är exkluderad, även om den enskilda individen inte känner sig exkluderad.

Young betecknar (enligt Petersson & Davidsson, 2016, s. 41) hela det senmoderna västerländska samhället som exkluderande på grund av relativ deprivation och stora ekonomiska klyftor. Relativ deprivation betyder att en individ jämför sig med en annan individ som hen anser sig vara jämlik med, men uppfattar att den andra har fördelar. Den relativa deprivationen kan vara en grundläggande orsak för utanförskap och uppstår när människor i ett samhälle samtidigt inkluderas kulturellt och exkluderas strukturellt, vilket i sin tur betyder att alla har rätt till samma informationskanaler som förmedlar eftersträvansvärda mål men samtidigt fördelas resurser ojämnt vilket gör att alla inte har samma möjligheter till konsumtion och gör det svårt för många att uppnå dessa mål. Det är genom andrefiering, alltså att vi kategoriserar oss som vi och de andra, som exkludering uppnås.

När det kommer till att hjälpa, utreda, behandla och ge stöd inom klientarbete är en viss kategorisering nödvändig, även om det kan kännas som segregering. Man kan inte ge samma sorts stöd åt till exempel asylsökande som man ger åt kriminella. Vid denna kategorisering kan man utse stöd som man anser att klienten kan vara i behov av, dock behöver det inte alltid stämma överens med vilket stöd klienten anser sig behöva. När det kommer till olika diagnoser så kan en dylik i vissa fall öppna dörrar för en klient, medan en annan dörr stängs för hen, även detta kan betyda viss exkludering för klienten. I många fall har studier visat på att den som gör behovsbedömningen baserar sina beslut på moraliska värderingar, man ser alltså skillnad på om problemet är självförvållat eller inte. Då kan en individ vars situation har påverkats av utomstående nämnare, få mera stöd än en individ som anses ha satt sig själv i sin svåra situation. Institutioner tenderar att vilja ha klara och standardiserade kategorier, å andra sidan kan detta kategorisera människor i fack som tillskriver dem vissa egenskaper som gör att deras självbild påverkas negativt och i slutändan kan exkluderingen vara ett faktum. (Petersson & Davidsson, 2016, s. 46–48)

3.2 Marginalisering

Stiftelsen Me-säätiö har i samarbete med THL utarbetat ett verktyg om marginalisering baserat på THL:s kohortti87 material i vilket ingår nästan alla 1987 år födda individer i Finland. I verktyget Marginaliseringens dynamik kan man se vilka faktorer som är direkt kopplade till risk för marginalisering samt utröna om marginalisering går i arv. Verket visar på de 10 största riskfaktorerna för marginalisering innan en uppnådd ålder på 30 år. Här kan man se att de som löper den allra största risken för marginalisering i vuxen ålder är de personer vilka blivit placerade utanför hemmet i en ålder av 12 – 16 år. (Pulli m.fl. 2018)

Många av de barn vilka blir placerade utanför hemmet är redan sedan födseln i en utsatt position. Dessa barn har vuxit upp under omständigheter som har präglats av psykisk ohälsa i familjen, missbruk, våld, fattigdom samt upplevt en avsaknad av den grundläggande trygghet och omsorg som genomsyrar en god barndom och uppväxt. Tidigare forskning har kunnat påvisa att barn och unga som har varit placerade utanför hemmet har sämre levnadsvillkor än barn och unga som inte har varit placerade utanför hemmet gällande sociala relationer, hälsa, materiella resurser, fritidsaktiviteter och skolgång. Detta kan leda till en större risk för utsatthet och marginalisering även i det fortsatta livet och man löper en större risk för psykisk ohälsa, misslyckade framgångar i studier samt problem med att försörja sig och möjlighet att få bostad. (Bruno & Becevic, 2020, s. 219–221)

Ungdomar som varit placerade utanför hemmet är överrepresenterade bland de som inte har något annat betyg än grundskolebetyg, och utan en utbildning blir man lätt marginaliserad. Under mitten av 1900-talet fram till 1980 fann man lätt arbete även utan att ha en yrkesutbildning, ibland kunde unga vuxna till och med ha två jobb, för att kunna spara ihop till eget boende. Men på 1990-talet ändrades detta och kraven blev större på att ha en utbildning inom den bransch där man utförde arbete (Reinikainen, 2009, s. 101; Laitala & Puuronen, 2016, s. 216).

De tillfrågade i Reinikainens (2009, s. 104–110) undersökning av kvinnor som har varit placerade utanför hemmet har lägre utbildning, de är i högre grad arbetslösa och deras ekonomiska situation är sämre än kvinnor i samma ålder som inte varit placerade. De flesta i Laitala och Puuronens (2016, s. 216–217) undersökning av personer som varit placerade på skolhem, mestadels män, har lyckats få arbete och utbildning inom industrin, någon har arbetat inom militären och några av dem har varit egenföretagare någon gång under livet, de flesta känner att de har haft det tryggt ekonomiskt.

Kvinnor som har varit placerade utanför hemmet bildar tidigare familj och får barn, än andra kvinnor. Ofta känner dessa kvinnor att de saknar rötter och för att fylla dessa känslor söker de ofta trygghet och acceptans utifrån, speciellt från sin partner. Några av de intervjuade kvinnorna i Reinikainens (2009, s. 110–113) och Laitala och Puuronens (2016, s. 219–221) undersökningar, har levt i destruktiva förhållanden med våld och beroende, både partners och eget, och några har mist vårdnaden om sina barn. Sällan stannar dessa kvinnor kvar i förhållanden och skilsmässor och vårdnadstvister är ofta förekommande. Den del av kvinnorna som stannar kvar i förhållanden, säger att deras partner är deras bästa vän och ger äkta stöd och trygghet (Reinikainen, 2009, s. 112).

3.3 Stigmatisering

Stigmatisering betyder att man tillskriver en individ eller en folkgrupp en negativ egenskap och dömer hela individen eller folkgruppen efter denna egenskap, man använder denna egenskap för att kunna exkludera personen eller gruppen ur samhället. Stigmatiseringen kan ge skamkänsla åt den utsatta och göra så att hen försöker dölja egenskapen för andra eller känner att hen inte är värd bättre och det kan ge livslånga problem. (Laitala & Puuronen, 2016, s. 208–209)

Normativt avvikande beteende är egentligen socialt konstruerat av samhället. Regler har gjorts upp, som individer bryter mot, alltså anses dessa individer som avvikare. De som anses avvika från normen kan utveckla en avvikarkarriär vilken är en exkluderingsprocess som ger negativa reaktioner och sanktioner till individen från hens nära omgivning, avvikaren stämplas och hens självbild omvandlas så att hen till slut börjar betrakta sig själv som en avvikare. Att stigmatiseras betyder att man inte anses leva upp till den identitetsstandard som anses vara normalt, eftersträvansvärt och önskvärt i ett samhälle. (Petersson & Davidsson, 2016, s. 42–43)

Stigmatisering är möjlig genom kategorisering och klassificering, genom att vi har en tanke om att det är Vi och de Andra. Vid kategorisering har skillnaden mellan motpoler betydelse, som till exempel man – kvinna, ung – gammal och så vidare. Till exempel ordet normal betyder endast något om man kan jämföra det med onormal, annars saknar det betydelse. Kategorisering kan också skilja på vi (insiders) och de andra (outsiders), men även om man anses vara en outsider till en viss social grupp, kan man vara insider till en annan grupp. Vid klassificering rangordnas olika klasser hierarkiskt och en värderande tolkning av olika grupper utförs, för att en grupp ska kunna vara rationell behöver en annan grupp anses vara

irrationell. För att få till en gruppstigmatisering krävs obalans i maktstrukturen, den eller de med makt kan beskylla arbetarklassen som lata och initiativlösa och skyldiga till deras egen dåliga ekonomiska tillvaro. (Petersson & Davidsson, 2016, s. 44–45)

I detta kapitel diskuterade vi hur risker så som tidig kroppslig utveckling, psykisk ohälsa, ätstörning, mobbning, missbruk och antisocialt beteende hos unga kan leda till framtida problem och känslor av utanförskap. Vi kunde konstatera att inom socialt arbete använder vi oss ofta av kategorisering och i vissa fall kan detta öppna dörrar, men i vissa fall kan det leda till exkludering på grund av den stämpling som kategoriseringen kan ge. En exkludering eller marginalisering kan leda till en ond spiral som senare kan leda till stigmatisering och kriminalitet. Vi kunde även konstatera att detta inte enbart är fast i den unga själv utan i hela familjen, om familjen inte fungerar enligt normen påverkas barnet negativt.

4 Samhällets skyddssystem

I detta kapitel vill vi synliggöra samhällets olika skyddssystem vilka finns till för att skydda, hjälpa och stöda barn och unga, men även stöda deras föräldrar, till en fungerande vardag. I kapitlet beskriver vi även de olika formerna av barnskydd gällande omhändertagande av barn och unga som finns tillgängliga vid olika slags problematik.

För att ett barn eller en ungdom ska bli placerad utanför hemmet krävs att det föreligger problematiska missförhållanden i hemmiljön. Då det gäller yngre barn kan det handla om brister i omsorgen hos föräldrarna eller brister i barnets hemmiljö vilka på ett eller annat sätt kan anses vara skadliga för barnet. Gällande yngre barn är det ofta en placering i familjevård som blir aktuell då hen inte kan stanna kvar i det egna hemmet. För äldre barn och ungdomar blir det ofta placering på en barnskydds-enhet som kommer i fråga, och även här kan orsaken till placeringen vara brister i föräldrarnas omsorgsförmåga men orsaken till placeringen kan även bero på den ungas egna problem så som exempelvis riskbeteende, missbruk, våld och kriminalitet. (Bruno & Becevic, 2020, s. 220)

I barnskyddslagen (417/2007) 1§ står att varje barn har rätt till en trygg uppväxtmiljö, en harmonisk och mångsidig utveckling samt till särskilt skydd. Om barnet i sin hemmiljö inte kan tillgodose sig detta är samhället skyldigt att ingripa, socialvården ska i sådana fall omhänderta barnet för att ordna vård utom hemmet. Detta är dock sista utvägen ifall man funnit att stödåtgärder inom öppna vården och samhällets övriga tjänster inte är tillräckliga för att trygga barnets hälsa och liv. I barnskyddslagen (417/2007) 40§ kan man läsa att de

kriterier vilka behöver vara uppfyllda för att socialvården ska kunna omhänderta ett barn är *brister i omsorgen* om barnet eller andra uppväxtförhållanden som hotar att allvarligt äventyra barnets hälsa eller utveckling, eller *barnet allvarligt äventyrar* sin hälsa eller utveckling genom att använda rusmedel, genom en brottslig gärning som inte kan anses obetydlig eller genom annat därmed jämförbart beteende.

Alltid då man kommer fram till att en placering utom hemmet är nödvändig behöver man fundera på flera olika faktorer vilka kan inverka på valet av placeringsplats. Man behöver alltså kartlägga barnets situation och utgå från barnets individuella behov och se till vad som är bäst för barnet. Man behöver ha klart för sig vilken som är orsaken till placeringen samt hur detta hjälper både barnet och familjen på bästa sätt. Man tittar även på hur gammalt barnet är, dess utvecklingsnivå samt om hen har syskon vilka också behöver placeras, då man alltid strävar till att placera syskon på samma enhet eller i samma familjevård om det är möjligt. Man kartlägger i första hand barnets närstående nätverk för att se om det finns någon i barnets närhet vilken kan ta hand om barnet samt hur/om placeringsplatsen på något sätt påverkar barnets hobbyer och skolgång. Man utreder alltid innan en placering (om den inte är brådskande) barnets hälsotillstånd samt om hen är i behov av särskilt stöd inom något område. Vid valet av placeringsplats behöver man även se hur den sociala miljön ser ut på placeringsplatsen, i vilken ålder är de övriga barnen och vilka eventuella specialbehov dessa har samt vilken arbetserfarenhet och utbildning personalen har. Det är av yttersta vikt att barnet trots sin placering har möjlighet att hålla kontakt till för hen nära och viktiga personer samt att man även tar barnets religiösa, språkliga och kulturella bakgrund i beaktande vid placeringen. Ett omhändertagande gäller tills vidare och skall avslutas genast det inte föreligger behov av vård utom hemmet och målet vid en placering är alltid, om det är förenligt med barnets bästa, att återförena barnet med sin familj. (THL, 2021)

4.1 Öppenvård

De stödåtgärder öppenvården kan erbjuda klienter inom barnskyddet är en utredning över familjens situation, ekonomiskt stöd, stöd av barnets rehabilitering genom vård- och terapier, intensivt familjearbete, familjerehabilitering och andra stödåtgärder vilka stöder familjen och barnet. (Barnskyddslagen 417/2007, 36§)

Inom barnskyddets öppenvård behöver det finnas många olika slags stödåtgärder för att kunna möjliggöra att barnet och familjen får just det stöd som de är i behov av. Man behöver i första hand utreda vilket som är familjens problem och hur deras situation ser ut. Målet

med öppenvården är att stödja och främja den positiva utvecklingen hos barnet samt stödja föräldrarna, vårdnadshavarna eller annan person som ansvarar för barnets vård i deras förmåga att fostra barnet på bästa sätt. Öppenvårdens stödåtgärder behöver vara tillräckliga och ändamålsenliga för att tillgodose en omsorg som är för barnets bästa samt att man i den öppna vården behöver samarbeta med såväl barnet som föräldrarna. Genom öppenvården kan man erbjuda familjen familjerehabilitering, intensifierat familjearbete, vård- och terapier och andra tjänster vilka stöder familjen och barnet. Till familjer och barn vilka är klienter i barnskyddet kan även erbjudas tjänster och stödåtgärder så som stödfamilj eller stödperson, semester- och rekreationsverksamhet samt möjlighet att delta i referensgruppsverksamhet. Barnet och familjen har även möjlighet till ekonomiskt stöd gällande skolgång, fritidsintressen, anskaffning av bostad och yrke, placering i arbete, för att tillgodose personliga behov samt upprätthållande av nära relationer. Man väljer att i första hand använda sig av den öppna vårdens tjänster och stöd till barn och familjer i barnskyddet, men om dessa åtgärder inte är tillräckliga behöver barnet omhändertas. (THL, 2020)

4.2 Barnskyddsenhetens stödformer

Det finns olika former av barnskyddsenheter, vilka upprätthålls av staten, kommunen eller privata aktörer. På en barnskyddsenhet placeras man ofta barn och unga i åldern 12–17 år vilka har sådana svårigheter och sådan problematik att de inte p.g.a. detta kan placeras i familjevård samt att man antar att placeringen blir kortvarig. På en barnskyddsenhet arbetar personer med en för ändamålet lämplig utbildning i nära samarbete med barnets föräldrar och målet är, precis som vid alla former av barnskyddsarbete, att småningom kunna återföra barnet med sin ursprungsfamilj. (Saastamoinen, 2008, s. 30–31)

På en barnskyddsenhet kan barnet/ungdomen vara såväl öppenvårds placerat som omhändertaget. Skillnaden mellan dessa är att om barnet är öppenvårds placerat är placeringen baserad på frivillighet och det är barnets föräldrar/vårdnadshavare som har ansvaret och tar beslut gällande allt som rör barnet. Om barnet är omhändertaget är det socialarbetare vilka tar beslut i alla frågor som rör barnet och socialvården har rätt att införa begränsningar så som exempelvis att begränsa rörelsefriheten, granskning av barnets ägodelar och utrymme, beslagta för barnet farliga föremål, fasthållning, begränsa barnets kontakter samt andra begränsningar vilka man anser vara nödvändiga för att garantera barnets eller omgivningens hälsa och säkerhet. (Saastamoinen, 2008, s. 141–147)

Placering som stödåtgärd inom öppenvården ska i första hand ske för hela familjen för att utreda deras behov av stöd och rehabilitering. Placeringen utanför hemmet sker endera för hela familjen tillsammans, med ena vårdnadshavaren eller för barnet skilt från familjen. För att barnet ska kunna placeras skilt från familjen på en enhet krävs att barnet är över 12 år och själv accepterar placeringen, placeringen är kortvarig och att en placering tillsammans med vårdnadshavaren inte ses som en fördel för barnet, till exempel om föräldern är sjuk eller på annat sätt inte är kapabel att ta hand om barnet på ett tryggt sätt. Placeringen måste planeras på förhand, en vårdplan bör uppgöras över hurudant stöd och vilkens slags rehabilitering man kommer att göra tillsammans med barnet och vårdnadshavarna och tidpunkten för placeringen. Planen bör utvärderas med tre månaders mellanrum och barnets placering får inte fortgå om det inte finns skäl för den. Ibland kan även en placering som stöd inom öppenvården ske även om kriterierna för en brådskande placering uppfylls, detta för att främja klientarbete inom socialvården. (Hämeen-Anttila, 2017, s. 234)

4.3 Familjevård och familjehem

Med familjevård i fosterhem eller fosterfamilj syftar man till att barnet/ungdomen placeras och vårdas i ett hem hos en privat familj i stället för på institution. Detta arrangemang passar bäst för yngre barn vilka inte lider av några större avvikelser gällande utvecklingen, samt speciellt då man kan anta att placeringen kommer att pågå under en längre tid. Barnet kan med fördel placeras i familjevård hos någon lämplig närstående som barnet känner sedan tidigare, exempelvis en släkting, fadder eller granne. Man utreder alltid i första hand, då en placering blir aktuell, om det finns någon i barnets närhet som kan ta hand om barnet. Målet med familjevården är att ge barnet ändamålsenlig vård i en hemlik miljö med möjlighet till nära människorelationer samt att främja grundtryggheten och den sociala utvecklingen. (Saastamoinen, 2008, s. 28,104)

Familjehem är ett mellanting mellan familjevård i fosterfamilj och anstaltsvård på en barnskyddsenshet. Skillnaden mellan familjevård i fosterhem och familjehem är att i ett familjehem finns minst två personer vilka ansvarar för vården och uppfostran och har en för ändamålet avsedd utbildning. Ett familjehem är privatägt och har av länsstyrelsen beviljat tillstånd för att kunna bedriva verksamhet inom området. I ett familjehem placeras man barn och unga vilka har sådana svårigheter och utmaningar att de inte kan placeras i familjevård i fosterhem. (Saastamoinen, 2008, s. 29–30)

4.4 Skolhem

Vid statens skolhem utgör fostran, vård och undervisning en helhet vilken skyddar utvecklingen och framhäver och stöder den ungas mentala hälsa. På skolhemmen arbetar specialexperter inom fostran, vård och undervisning tillsammans, enligt den ungas individuella behov, mot målet att den unga ska utvecklas enligt sin ålder. Man arbetar tillsammans genom att involvera familjerna för att nå fungerande och hållbara relationer, samt strävar till att den unga ska ges möjligheten att vara aktiv och delaktig i planeringen av sitt liv. Statens skolhem i Finland erbjuder vård åt de barn och unga vilka på grund av sina svårigheter inte går att vårdas på annat sätt, exempelvis p.g.a. att problematiken är så stor att det inte är möjligt att nå målen på en barnskydds-enhet. Man erbjuder avdelningsvård på specialnivå för de barn vilka behöver en individuell och övergripande vård och fostran. Man erbjuder även avdelningsvård på krävande nivå för barn vilka har allvarliga symptom i sin utveckling samt individuella behov. (Valtion koulukodit, 2022)

Särskild omsorg ges till barn i åldern 12 – 18 år med svåra symptom vilka genom sitt beteende allvarligt äventyrar sin utveckling, uppväxt och hälsa och inte kan vårdas på något annat sätt. I ett skolhem arbetar ett multiprofessionellt team bestående av bl.a. handledare, socialarbetare, psykolog, speciallärare, familjearbetare, sjukskötare inom psykiatri m.fl. och på ett skolhem har man en hög personaldimensionering. Skolgången (grundskolan), i vilken man beaktar de individuella stödbehoven, sköts på enheten i små årskurslösa grupper. Efter att eleven fått sitt avgångsbetyg har hen även möjlighet till höjande av vitsord i en påbyggnadsundervisning. Den unga har möjlighet att efter avslutad grundskola studera vid de andra stadiets utbildningar som geografiskt finns i närheten av skolhemmet. Eftervården vid statens skolhem stöder den unga i hanteringen av sitt liv efter placeringen på ett skolhem. Eftervården är indelad i tre olika nivåer, intensivt stöd, förenklat stöd samt grundstöd, beroende på hur mycket stöd den unga behöver för att klara av att hantera sin vardag och ett självständigt liv på ett tillfredsställande sätt. (Valtion koulukodit, 2022)

Processen som idag föregår placering på skolhem är lång och komplicerad. En placering på ett skolhem kräver att alla andra ingripanden av olika myndigheter har misslyckats och att ungdomens problematik har varit för komplicerad och mångartad för att hen ska få tillräckligt stöd på en barnskydds-enhet. (Laitala & Puuronen, 2016, s. 69)

4.5 Eftervård

Då vården utom hemmet avslutas har barnet eller den unga rätt till eftervård vilken ska ordnas som en stödåtgärd inom den öppna vården. Eftervården innefattar exempelvis den service som barnet eller den som vårdar hen är i behov av samt trygghet av boende och försörjning. Kommunen har skyldighet att ordna eftervård om placeringen varat, utan avbrott, i minst ett halvt år samt att det förflutit under 5 år sedan placeringen upphävdes och barnet senast varit barnskyddets klient. Rätten till eftervård har nyligen höjts från 21 år till 25 år. (Kommunförbundet, 2017)

Då samhället genom barnskyddet gått in och på ett omvälvande sätt ingripit i barnets/ungdomens liv genom att placera hen i vård utom hemmet är samhället även skyldigt att se till att barnet/ungdomen får den hjälp och det stöd hen behöver för att klara sig vidare i livet på ett tillfredsställande sätt. Att bli vuxen och frigöra sig från styrande och fostrande vuxna innebär en känsla av frihet och självbestämmanderätt. I ett vuxet självständigt liv ingår även att man behöver kunna ta ansvar, ha framåtanda och våga pröva sina vingar, men man behöver även känna tryggheten av att det finns någon i bakgrunden som bryr sig och är intresserad av vad som händer i ens liv. Många unga vilka varit placerade utom hemmet har inte ett stödjande nätverk sedan tidigare och här kommer eftervården in och hjälper och stöder den unga på många olika sätt i vardagen. Det kan bland annat handla om att förstå hur man ska hantera sin ekonomi så att pengarna räcker månaden ut, hur man ska söka till och klara av en yrkesutbildning och hur man ska lära sig leva med en annan människa på ett ansvarsfullt sätt. Den unga har ett naturligt behov av att utvecklas till en självständig individ men risken att marginaliseras är stor för den unga efter en placering. Genom att stöda och förstärka den ungas drömmar och syn på framtiden stöder man hens förmåga att ta tillvara sina resurser och förmågor. Den övergripande målsättningen med eftervården är att hjälpa ungdomen med att bli du med sig själv, finna sina styrkor och kunna använda sig av dessa, lära sig av sina erfarenheter, skapa problemlösningsförmåga samt få en tro på att hen kan påverka sitt liv. För att den unga ska lyckas med detta krävs att hen har åtminstone en nära och trygg vuxen vilken kan stöda hen i vardagen samt med vilken hen kan diskutera vardagliga ärenden. (Laaksonen, 2004, s. 10–11, 27)

Att ha ett fungerande socialt skyddsnätverk kan hjälpa ungdomen i svåra situationer så som när de blir myndiga och flyttar ut från enheten. Till eftervården hör uppföljning och ekonomiskt, konkret och psykosocialt stöd. Varje ungdom som tar emot eftervård borde få individuellt stöd efter hens egen situation och resurser, ändå ser man stora skillnader mellan

stödet i olika regioner. Jahnukainen menar (enligt Reinikainen, 2009, s. 94–95) att eftervården till och med kan vara viktigare än själva placeringen för hur ungdomens framtid kommer att lyckas och att ungdomen kanske inte är mottaglig för hjälp från myndigheter förrän hen fyller 20 år. Laitala & Puuronen, (2016, s. 206–211) är inne på samma resonemang, det är i ungdomen de flesta begår brottsliga handlingar och de avtjänar sina första straff redan i 20-års åldern. De flesta begår inga fler brott efter första straffet.

Man kan konstatera att barnskyddsarbetet i Finland är väl uppbyggt samt att samhället kan erbjuda tjänster från öppenvård till eftervård och mycket där emellan. Man får även en känsla av att samhället genom barnskyddsarbetet verkligen försöker se vad som är till barnets bästa genom grundliga utredningar av barnets och familjens situation. Man strävar till att i första hand hjälpa och förbättra familjens situation men i de fall där öppenvårdens tjänster inte anses räcka till behöver man ta beslut om att en omhändertagning av barnet är den enda utvägen för att trygga barnets situation. Då ett omhändertagande blir aktuellt försöker man se till att placeringsplatsen är så ändamålsenlig som möjligt utgående från barnets behov, och man försöker ta i beaktande de faktorer vilka gör placeringen av barnet och inverkan på hans liv så smidig som möjligt.

5 Arbetsmetoder inom barnskyddet

I detta kapitel diskuterar vi en del av de metoder och verktyg man kan använda sig av inom barnskyddet, hur viktigt det är med att se barnets styrkor och förstå deras känslor men också hur anknytning kan fungera mellan handledare och andra boende på en enhet beroende på hur handledarna, ledningen och arbetskulturen fungerar.

I arbetet med barn och unga behöver man komma ihåg att alla är olika, har olika förutsättningar samt har olika erfarenheter med sig i bagaget. Orsaken till att barn är placerade kan variera mellan olika barn, men det de har gemensamt är att de alla är sårbara. Inget barn eller ungdom väljer att behöva tillbringa sin barn- eller ungdomstid på institution, det är omständigheterna som har fört dem dit. Omständigheter vilka de inte haft möjlighet att påverka. Denna situation leder till stress, sorg och ilska. De placerade barnen och ungdomarna känner stress och påverkas av faktorer som oro inför framtiden, bristande kontroll över sin situation, att vara placerad tillsammans med andra, oro över familjen, orättvisor och mycket mer, listan kan göras hur lång som helst. (Karlsson & Linde, 2021, s. 69,73)

5.1 Metodiskt arbete med känslor i fokus

I arbetet med dessa barn behöver man försöka fokusera på det som fungerar bra samt vad som är bäst för barnet/ungdomen. Genom att finna de faktorer vilka ökar välbefinnandet och fokusera på dessa kan man småningom reparera det som inte fungerar så bra. Man behöver sträva till att skapa balans mellan krav och återhämtning samt finna utrymme för stunder av glädje och en meningsfull fritid. (Karlsson & Linde, 2021, s. 88)

En metod man kan använda sig av är PERMA, framtagen år 2012 av den positiva psykologins grundare, amerikanske psykologen Martin Seligman. Fokus i PERMA ligger på de faktorer vilka påverkar känslan av lycka och välbefinnande. Varje bokstav i PERMA står för en faktor vilken inverkar på individens välbefinnande. P står för *positiva emotioner* vilket syftar till att sysselsätta sig med sådant man tycker om och upplever härligt vilket gör gott i kampen mot stress och negativa tankar. Bokstaven E står för *engagemang* vilket syftar till att då vi anstränger oss skapas självmedvetenhet vilket tar energi från oss och skapar behov av återhämtning. Vi kan anstränga oss men även återhämta oss samtidigt vilket skapar en känsla av "flow" då vi kan känna oss helt absorberade av en uppgift men samtidigt uppleva det både stimulerande och vilsamt. R står för *relationer* vilket är en mycket viktig faktor i varje människas tillvaro och är ofta ingen självklarhet i ett placerat barns liv. Det är viktigt att försöka skapa trygga relationer där barnet/ungdomen känner sig bekräftad och älskad som hen är. Bokstaven M står för *mening i livet*, vilket syftar till att skapa aktiviteter vilka ger barnet/ungdomen en känsla av mening i livet. Slutligen den sista bokstaven A, vilken syftar till *att uppnå något* och handlar om att sätta mål, eller delmål, vilka går att uppnå. Att uppnå mål, även om de är små, stärker vem som helst och skapar motivation, självförtroende och framtidstro. (Karlsson & Linde, 2021, s. 88–90)

I arbetet med placerade barn och unga behöver man skapa en begriplig, hanterbar och meningsfull tillvaro. Här kan man ta stöd av Antonovskys KASAM teori där begriplighet utgörs av en känsla av att händelser i livet är någorlunda förutsägbara, men att även oväntade händelser går att klara av och förstå efterhand. Förmågan till begriplighet grundar sig på barnets tidigare erfarenheter om hur tillvaron baserat sig på kaos eller ordning och struktur. Även gällande förmågan till hanterbarhet spelar barnets tidigare erfarenheter en stor roll. Individens förmåga att hantera krav kan basera sig på minnen av de gånger barnet inte förmått leva upp till omgivningens krav. Känslan av hanterbarhet kan man stärka genom att fokusera på de faktorer som fungerar bra i barnets liv. En viktig faktor i arbetet med placerade barn och unga är att stärka deras känsla av meningsfullhet, och en bra målsättning

gällande detta är personalens förmåga att vara intresserade och lyssna på barnet / ungdomen utan att vara förmanande eller dömande. (Karlsson & Linde, 2021, s. 105–109)

5.2 Betydelsen av regler

På en barnskydds-enhet behöver man ha regler för att skapa säkerhet och trygghet, och man behöver se till att reglerna är klara och lätta att förstå. Många barn kommer från trasiga hem och är kanske inte vana vid en strukturerad vardag och olika regler och tider att passa. Man kan därför med fördel sätta sig ned och förklara varför man har dessa regler samt på vilket sätt de behöver följas. Det är även viktigt att de unga får vara delaktiga i uppgörandet av reglerna vilket leder till att reglerna förstås av alla, accepteras och är lättare att följa. För att öka förståelsen hos de unga behöver man tydligt berätta om vilket arbetssätt man har på enheten samt vilka förväntningar hen kan ha på personalen och livet på enheten. Både gällande regler och arbetssätt behöver man ha ett infoblad där det tydligt framgår vilka förväntningar enheten har på de unga samt vilka förväntningar de unga kan ha på personalen. Man behöver även utarbeta en trygghetsplan för att skapa förutsägbarhet i bemötandet av den ungas oro och ilska. Denna kan man utforma tillsammans med den unga där hen kan formulera på vilket sätt hen vill bli bemött i kritiska situationer, samt även fundera på olika förslag gällande på vilket sätt hen själv kan bli bättre på att hantera sin ilska. Som ett komplement till trygghetsplanen är det bra att ha en bemötandepplan vilken är enkelt formulerad och beskriver vad man behöver tänka på för att kunna hjälpa och stöda den unga på bästa sätt. (Karlsson & Linde, 2021, s. 117–123)

5.3 Tydliggörande pedagogik

Med hjälp av tydliggörande pedagogik kan man hjälpa barnen och ungdomarna att skapa struktur i vardagen. För att en människa ska kunna utvecklas till en självständig individ krävs känsla av delaktighet, möjlighet till självbestämmande samt eget inflytande över sin egen vardag. De vuxna har ett ansvar för att kompensera de ungas bristande färdigheter. Kraven för de unga behöver anpassas på individnivå för att den unga ska ha en rättvis möjlighet att leva upp till de krav som ställs på hen. Pedagogiken ska vara ett hjälpmedel man använder sig av för att undvika stress samt för att skapa en fungerande vardag. För att tydliggöra enhetens verksamhet och program samt skapa struktur och förutsägbarhet i vardagen behöver det finnas ett tydligt veckoschema där veckans aktiviteter framgår, eventuella möten, måltider och vem i personalen som jobbar. Schemat behöver vara tydligt och överskådligt. Utöver veckoschemat behöver varje barn/ungdom ha ett eget schema baserad

på individuell planering för att underlätta förståelsen av “vad som ska hända när” och vad som förväntas av hen för att undvika en känsla av stress och tidspress. Innan varje aktivitet behöver personalen även komma ihåg att påminna om vad som ska ske för att skapa utrymme för barnet/ungdomen att hinna förbereda sig för den aktuella aktiviteten. Man måste även komma ihåg att inte planera in för mycket aktiviteter utan även skapa rum för avslappning och återhämtning. (Karlsson & Linde, 2021, s. 126, 133–135)

5.4 Kontakt till familj, vänner och skola

Ett barn som separeras från sin ursprungsfamilj och placeras utom hemmet befinner sig ofta i en kris, vilket tar kraft och energi. Man behöver se till att barnet fortsättningsvis ges möjlighet att hålla kontakt med sina föräldrar, vänner och andra för hen nära människor, då dessa är en betydande del av barnets ursprung och identitet. Barnet/ungdomen har även rätt till skolgång, kompisar och att bibehålla intressen och aktiviteter. Forskning tyder på att placerade barn klarar sig sämre i skolan än andra barn, därför är samarbetet med skolan väldigt viktigt för att säkerställa att barnet i sin skolgång får den hjälp och det stöd som hen behöver. Skolan är en mycket viktig skyddsfaktor för barnet, både för det psykiska måendet samt med tanke på framtida möjligheter. Man måste komma ihåg att för ett tag sänka kraven på barnet då hen flyttar in på en enhet då anpassningen till denna nya tillvaro tar både kraft och energi, vilket gör att man inte kan förvänta sig att barnet/ungdomen ska klara av skolgång, läsläsning och fritidsaktiviteter utan problem. (Karlsson & Linde, 2021, s. 166–172)

5.5 Anknytning som metodiskt arbete

Det finns få undersökningar om hur placerade ungdomar påverkar varandra, Reinikainen (2009, s. 64) har frågat kvinnor som har varit placerade på barnskyddsenhet under åren 1960–1990 hur de har påverkats av övriga boende på barnskyddsenheten. Samhörigheten mellan de boende varierade mellan de olika årtionden, men de tillfrågade berättade att direkt en ungdom flyttade ut eller en ny tillkom ändrades dynamiken i hela gruppen. Beroende på hur de anställda på enheten fungerade, påverkades också kulturen på boendet. Om handledarna var stabila och körde en enhetlig stil, så var gruppdynamiken också bättre. Ibland fann de boende kamrater och ibland var de rädda för någon av de andra boende. I en svag arbetskultur hade gruppen sämre sammanhållning och de boende var ensamma eller umgicks mera med vänner utanför enheten. De flesta tillfrågade ansåg ändå att förhållandet

mellan hen själv och den egna handledaren var betydligt viktigare än förhållandet till övriga boende.

Den viktigaste uppgift som barnskyddsenheter har är att förbereda ungdomen för ett självständigt liv. Få undersökningar har gjorts på området, men de som gjorts visar på att individer som varit placerade som unga har sämre förutsättningar att klara sig själva efter placeringen och att de riskerar exkludering ur samhället. De mest kritiska ögonblicken är vid förändringar, en ung vuxen som har växt upp på enhet, kan ha råkat ut för många förändringar och inte haft möjlighet till stöd från föräldrarna och de kanske inte knyter an till andra vuxna på samma sätt som en ung vuxen som har bott hemma. Barnskyddsenheter har inte resurser eller skyldighet att fortsätta ha kontakt med sina före detta klienter, om så sker är det oftast på en handledares eget initiativ. Ibland kan det också hända att unga vuxna som just har flyttat ut från en enhet besöker enheten på eget bevåg, för att hen känner att hen får stöd från gamla kompisar och de anställda på plats. De som fortsätter hålla kontakten med enheten är oftast de som känner sig ensamma och saknar starka band till sina föräldrar, tack vare föräldrarnas problematik. (Reinikainen, 2009, s. 93–97)

Det arbete som görs inom barnskyddet med omhändertagna barn är mycket viktigt. Detta kan vara helt avgörande för hur barnet/ungdomen klarar sig senare i livet. Betydelsen av den tydliggörande pedagogiken är viktig för barn och unga vilka växt upp under kaotiska former och inte haft möjlighet att lära sig hur ett normalt vardagsliv fungerar, samt har brister i att kunna hantera de regler och normer som finns i samhället. På en barnskyddsenhet behöver det finnas stabila, trygga vuxna vilka den unga känner att hen kan lita på samt att hen behöver uppleva att det finns någon vuxen som ser hen och verkligen lyssnar och är intresserad av hur den unga har det. Man försöker skapa en anknytning vilken bär hela vägen, och hjälper till att skapa trygga unga vuxna människor som småningom klarar sig själva ute i samhället.

6 Sammanfattning av teorin

Vi har i vår teoridel kunnat konstatera att en trygg anknytning är grundpelare för god resiliens och en fullbordad identitet. Om barnet har en trygg anknytning till sina föräldrar, eller till en annan anknytningsperson, utvecklas det till en självsäker, stabil individ som är trygg i sig själv och i sin världsuppfattning. Vi har alla en integrerad personlighet som styr vår utveckling, men vi bär också på ett genetiskt arv och är medlemmar i ett socialt sammanhang som påverkar vår identitetsutveckling. Identitetsutvecklingen sker i olika faser, vid olika tidpunkter i våra liv, men alla faser bygger på varandra. Utvecklingen sker snabbast

i barndomen och är mest omvälvande i tonåren. Resiliens, eller motståndskraft och återhämtningsförmåga, är individuellt och påverkas av genetiska faktorer och av miljöfaktorer. Ju värre ett trauma är, eller om man utsätts för många trauman under en längre tid och dessutom inte får något socialt eller psykologiskt stöd eller har dålig sammanhållning i familjen, desto sämre blir resiliensen. Alla ovan nämnda faktorer, anknytning, identitet och resiliens påverkar en människas känsla av sammanhang, dvs. KASAM. Om man har trygg anknytning, fullbordad identitet och god resiliens har man en känsla av sammanhang och livet känns meningsfullt.

Om en individ å andra sidan inte har en trygg anknytning, inte har uppnått fullbordad identitet, har svag resiliens och saknar känslan av sammanhang kan hen löpa risk för mental ohälsa, ätstörningar, mobbning, missbruk och antisocialt beteende. Andra riskfaktorer är också föräldrars bristande engagemang eller otydlig gränssättning men också olika neuropsykiatriska funktionsnedsättningar hos ungdomen. Ju flera riskfaktorer det finns i en ungdoms liv, desto större risk för oönskat beteende. Dessa riskfaktorer kan leda till känslor av utanförskap och exkludering ur samhället med sämre levnadsvillkor. Exkludering kan i sin tur leda till marginalisering i form av låg utbildningsnivå, arbetslöshet och bostadslöshet och i slutändan till stigmatisering där samhället börjar se ner på individen och ger hen skamkänslor och en sämre självbild.

Till barnskyddets skyddssystem hör både öppenvård och vård på enhet eller i fosterfamilj. All vård ska ske för att stöda både barnet och familjen, men vården ska göras för barnets bästa och helst i samförstånd med det. Barnet behöver ofta olika former av stöd och anställda på en enhet bör kunna tillgodose varje enskild individs behov. Inom barnskyddet bör man sätta tydliga regler för den unga, man behöver kunna arbeta pedagogiskt och kunna knyta an till de unga men också låta dem få behålla ett liv utanför enheten, eftersom vi människor är sociala varelser som vill känna att vi är delaktiga i en större helhet. Eftervården ska stöda ungdomen till att skapa ett självständigt liv som vuxen. Barnskyddets skyddssystem är en betydande del av vårt sociala skyddssystem och berör årligen 11 386 placerade barn/unga och av samma orsaker känns det viktigt att fråga de före detta barnskyddsklienterna om deras egna upplevelser av placeringen och verksamheten vid barnskyddsenheterna.

7 Forskningsmetod

I det här kapitlet vill vi beskriva den kvalitativa forskningsmetoden som vi har valt att använda oss av i vår studie, eftersom vi vill beskriva respondenternas personliga upplevelse

och de känslor och erfarenheter en placering utanför hemmet kan ge upphov till. Vi valde även denna metod för att få en djupare förståelse för de händelser som har inverkat mest på deras liv. Vid en kvantitativ undersökning skulle vi inte ha kunnat få de personliga åsikterna som vi var intresserade av.

Genom att utföra en intervju och samtala med respondenter kan vi försöka förstå respondenternas synvinkel, finna en mening i deras erfarenheter och få klarhet i deras levda värld. Genom samtal kan man få utbyte av nyheter och formella handlingar, men man kan också nå en djupare förståelse för den man samtalar med. En forskningsintervju är ett professionellt samtal som har som mål att producera kunskap, men den kan också ha inslag av journalistik och terapi. För att intervjun ska bli bra, bör både respondenten och den som intervjuar dela ett intresse. En forskningsintervju är strukturerad med klara frågor, den har ett syfte och den som ställer frågorna lyssnar aktivt på svaren och följer upp dem. (Kvale & Brinkmann, 2014, s.17–19)

7.1 Undersökningsgruppen

På grund av datasekretesslagen kände vi från första början att det skulle bli svårt för oss att hitta respondenter till vår studie, men när vi kom i kontakt med en person som har arbetat inom barnskyddet under en lång tid såg vi chansen att få ovärderlig hjälp med att hitta före detta barnskyddsklienter att intervjuas för vår undersökning och hen lovade hjälpa oss. Dock visade det sig inte vara så lätt att få tag på frivilliga och trots ett stort urval tillfrågade var det inte många individer som ställde upp på att bli intervjuade. Vår kontaktperson hittade totalt 5 personer som sade sig vara intresserade, men efter att vi skickat ut intervjuunderlaget så steg ännu tre personer av på grund av oklar orsak, i slutändan visade således endast två personer intresse av att fullfölja vår studie. Vi utnyttjade även våra personliga kontakter och fann två personer som också varit placerade utanför hemmet i ung ålder, och när dessa två visade sig vara intresserade av att vara med i undersökningsgruppen kände vi att vi trots allt hade ett rätt bra underlag att utgå ifrån. Ingen av våra respondenter valde att stiga av mitt i undersökningen eller att inte svara på någon fråga

Alla våra respondenter har varit placerade utanför hemmet. Den första respondenten placerades som spädbarn på ett ”barnhem” och senare hos fosterfamilj. Vår andra respondent placerades som tonåring, först i fosterfamilj, vidare till barnskyddsmyndighet och slutligen till statens skolhem. Respondent tre och fyra placerades båda två i tonåren på barnskyddsmyndighet. Respondenterna har blivit placerade endera på grund av eget riskbeteende eller föräldrars

missbruk, försummelse och/eller våld. Respondenterna i vår undersökning är i åldern 23 – 36 år. Tre av respondenterna är män och en är kvinna. Alla har svenska som modersmål och har varit placerade inom barnskyddet i Österbotten.

Vi avgränsar vårt arbete till att endast behandla barnskyddets skyddssystem, inte annan förebyggande verksamhet som utförs av kommuner, privata sektorn och tredje sektorn, som till exempel Uppsökande ungdomsarbete, Ninni-verksamhet, Skör barndom/Lasinen lapsuus, EHYT eller Bueno, för att nämna några.

7.2 Etik och datasekretess

I en forskningsintervju vill man gå på djupet, men då riskerar man att kränka respondenten, man vill vara respektfull, men då riskerar man att bara skrapa på ytan. Om man ställer en fråga och märker att den gör respondenten osäker, bör man fundera på om det är värt att gå djupare och ställa följdfrågor eller om man bara bör låta saken bero. Man bör alltid fundera på vilket värde informationen kan ha för respondenten, andra intresserade och för forskningen och vilka konsekvenser det kan ha för respondenten att man gräver djupare. Innan intervjun bör man informera deltagarna om syftet och upplägget för undersökningen och att deltagandet är frivilligt och konfidentiellt. Forskarens roll är viktig i intervjun, hen bör ha moralisk integritet, empati, erfarenhet, kunskap, heder och vara rättrådig för att göra deltagaren trygg i situationen. (Kvale & Brinkmann, 2014, s.97–117)

Våra respondenter är alla är vuxna, således behöver vi endast samtycke av dem själva. Vi har inget samarbete med någon enhet eller organisation och behöver därför inte heller ett forskningstillstånd. Vi har tydliggjort för våra respondenter att de svarar på de frågor de vill svara på och om de av någon orsak vill avbryta intervjun eller sitt deltagande i studien så har de all rätt att göra det. Vi har även förklarat för dem att vi inte kommer att skriva ut någon personlig information om dem i vår forskning och att allt bandat och nedskrivet material kommer att förstöras efter vår forskning är utförd. Två av våra respondenter har fått bekanta sig med intervjufrågorna på förhand och de har även vetskap om att de får göra intervjun med en för dem bekant person om det skulle innebära problem av något slag att bli intervjuade av oss. Två av respondenterna fann vi rätt snabbt inpå att intervjuerna skulle utföras varpå dessa inte hade tillgång till intervjufrågorna på förhand. Detta var ändå enligt dem inget problem.

8 Resultatredovisning

I detta kapitel redovisar vi respondenternas svar på våra frågor under intervjun och vad vi kan läsa ut av dem, vi har valt att ta med och väva in några citat i texten för att ge respondenterna en röst i vår studie. Vi söker även svar på vårt syfte och våra frågeställningar genom att återkoppla respondenternas upplevelser till vår teoretiska ram. Vi diskuterar respondenternas svar och ser om vår teori kan förklara deras tankar om vilken roll som placeringen utanför hemmet har haft för dem, på vilket sätt deras bakgrund har påverkat deras liv och vilka faktorer som format respondenterna till de individer de är idag.

8.1 Redovisning av intervjusvar

Vi träffade alla våra respondenter personligen vilket även var vår önskan från första början, för att skapa möjlighet att ställa följdfrågor och klargöra eventuella missförstånd. Några av våra respondenter var mer meddelsamma än andra och trots att några av våra frågor ibland gav respondenterna lite huvudbry så svarade de på alla frågor som ingick i vår intervju, även om svaret ibland var aningen kort. I vårt intervjuunderlag hade vi delat in våra frågor i olika kategorier, så som placeringen, eftervården, egna upplevelser, vuxenlivet och framtiden.

Tittar man på orsaken till våra respondenters placering kan man se att de alla blivit placerade i skyddande syfte, endera på grund av svårigheter i familjen eller på grund av eget riskbeteende. En av respondenterna blev brådskande placerad i en ålder av 8 månader via en enhet till fosterhem efter att grannarna gjort en orosanmälan på grund av föräldrarnas drog- och alkoholmissbruk. En annan av respondenterna placerades både på grund av föräldrarnas missbruksproblematik, våld i hemmet samt på grund av respondentens egna gränsöverskridande beteende, först till en fosterfamilj via barnskyddsenshet och vidare till skolhem. Den tredje respondenten placerades på en barnskyddsenshet till följd av en förälders död vilket ledde till ett accelererande missbruk hos den kvarvarande föräldern. Vår fjärde respondent placerades på en barnskyddsenshet på grund av det egna riskbeteendet. Alla respondenter, utom en, har i något skede bytt enhet, antingen beroende av svårigheter att hantera livet på enheten, frivilligt val eller som i fallet med den 8 månaders babyn då man fann ett lämpligt fosterhem då hen var 1,5 år. Våra respondenter var i varierande ålder, allt mellan 8 månader och tonåringar, då de blev placerade men gemensamt för dem alla är att ingen av respondenterna återvände till sin ursprungsfamilj utan placeringen varade tills de blev myndiga.

Då vi frågade om utmaningar gällande placeringen framkom det att för tre av respondenterna hade placeringen i någon mån inverkat på det geografiska avståndet till familj och tidigare vänner. En av respondenterna blev placerad i Österbotten och familjen fanns kvar i södra Finland vilket ledde till att hen behövde söka ett nytt sammanhang med skolbyte och nya vänner. Hen menar att detta ändå var till hens fördel, *“det var bra, en helt ny början”*.

På frågan om de övriga ungdomarna på enhetens inverkan på tillvaron fick vi lite varierande svar. En av respondenterna svarade att det var skönt att inte vara ensam, de hade gemensamma hobbyn och att hen fortfarande har kvar vänner från tiden på enheten. En svarade att de blev som *“en underlig stor familj”*, de var kompisar då men inte mera, de andra ungdomarna hade inget bra inflytande på hen och *“vissa ligger i träsket idag”*. Hen svarade även att *“det var som att vara instängd i en bubbla som man tror är det enda rätta”* och *“man såg int nå vettigt folk”*. En annan svarade att ungdomarna på enheten tillsammans levde ett destruktivt leverne, de rökte och hade sex. Den av våra respondenter som bodde i fosterfamilj sökte gemenskap och samhörighet i grupper med *“det lilla extra”*, d.v.s. med andra unga som drevs av spänningssökande och levde lite farligt.

Vi frågade även om enhetspersonalens betydelse för tillvaron på enheten. Här blir det intressant då två av våra respondenter varit placerade på samma enhet, dock inte samtidigt. De ger båda personalen *“toppenbetyg”*. På denna enhet arbetade *“vanliga människor och inga översittare”* som hade en bra gruppdynamik och troligen inte bara var kollegor utan även genuina vänner. Individerna i personalen hade alla olika intressen, *“alla hade sitt eget syfte”* och personalen tog gärna med ungdomarna på olika aktiviteter. En annan respondent som tillbringat sina ungdomsår genom att gå från fosterfamilj till barnskyddsmyndighet för att slutligen komma till ett skolhem säger att fosterföräldrarna var för gamla och hen släppte inte in dem i sitt liv, på barnskyddsmyndigheten hade hen en bra stödperson som småningom gick på moderskapsledighet och på skolhemmet hade hen förlorat all tillit till vuxna och personalen hade gett upp. Hen säger dock att nu efteråt har hen förstått att personalen nog gjorde allt för att stöda och hjälpa, hen var bara så trasig då och inte mottaglig för den hjälp som erbjöds. Respondenten vilken växt upp i fosterfamilj säger att fosterföräldrarna var bra och att de aldrig har övergett hen trots att hen testat gränser och fortfarande lever ett lite bökigt liv, *“tonårslive har lämna på ti dagens datum”*.

Vi frågade också om våra respondenter upplever att de under sin placering fick tillräckligt stöd för att småningom klara sig själva efter placeringen. Två av respondenterna svarade att tiden på enheten gav dem rutiner, som till exempel matlagning och städning, för att hantera

vardagen samt lärde dem förstå betydelsen av regler. En av respondenterna kände att hen inte fick tillräckligt med stöd för att klara sig själv, medan respondenten som bott i fosterfamilj upplever att hen fått bra stöd

Vi frågade våra respondenter om de tog emot eftervård. Respondenten i fosterfamilj minns att hen fick startpeng då hen fyllde 18 år för att kunna skaffa möbler till eget boende men i övrigt var det hens fosterföräldrar som hjälpte hen vidare i livet. De tre övriga respondenterna har alla tagit emot eftervård och upplever att de fått den hjälp och det stöd de behövde. Eftervården har bland annat hjälpt till med att söka bostad och bidrag, lärt respondenterna betala räkningar och hantera pengar samt att personalen har gjort regelbundna hembesök.

På frågan om vad som kunde förbättras för att barnskyddsklienter lättare kunde övergå till vuxenlivet svarar en av respondenterna att hen skulle ha behövt mer ekonomisk handledning då hen ett tag i sitt liv fick så mycket ekonomiskt stöd från socialen att hen senare hamnade i stor ekonomisk knipa då eftervården tog slut och hen skulle klara sig självständigt ekonomiskt. Övriga respondenter tycker det fungerat bra men en önskar att eftervårdens stöd kanske kunde vara mera individuellt.

När det kommer till de egna upplevelserna av placering utanför hemmet kände alla respondenter att det var bra, att de fick insikt i sin egen situation och kom bort från de situationer som gjorde att de inte mådde bra. Just då kanske det inte alla gånger kändes så, men i efterhand har alla förstått att personalen endast var där för att hjälpa dem. En respondent sade att det var *”räddaren i nöden... bästa som har hänt, liksom”*, medan en ständigt hade *”en känsla av att vara värdelös och oälskad och skulle ha behövt en konstant närvarande vuxen”*. Hen skulle hellre ha önskat att familjen skulle ha fått hjälp i stället för att hen *”togs bort”* från sin familj. Alla respondenter var överens om att det inte skulle ha gått bra för dem om de inte skulle ha placerats, en trodde till och med att hen knappast skulle ha varit i liv längre.

Ingen säger sig ha känt av utanförskap i vuxenlivet. *”Syns det ens nånstans att jag har varit placerad?”*, frågade vår ena respondent. Om de själva inte är öppna med det, så vet ingen om det och eftersom det inte är något som har med till exempel jobbsökning att göra, är det inget man nämner i förbifarten. Å andra sidan märkte två respondenter av tydliga fördelar under skoltiden i form av extra stöd från lärare och kamraters föräldrar. För en av våra respondenter blev kamraternas föräldrars engagemang ibland pinsamt när hen bjöds med på olika familjeevenemang och det kändes nästan som en tävling mellan familjerna, hen kände

också av att hen i tonåren kunde få arbete p.g.a. att arbetsgivaren tyckte synd om hen då familjens situation var känd i kommunen. Stödnätverket för våra respondenter har bestått av fosterföräldrarna eller personalen på enheten, men också av föräldrar, familj och släkt.

Respondenterna i vår undersökningsgrupp är nu vuxna och har haft tid på sig att bearbeta det som hänt i deras liv. På våra frågor om vuxenlivet svarade alla respondenter att de upplever att de har ett gott liv just nu, det kunde vara värre och de känner inte heller att de vill ändra någonting. Alla säger också att de har god hälsa, både fysiskt och psykiskt, en säger att det psykiska måendet är det bästa det någon gång varit, medan en annan tycker att det nog kunde vara lite bättre. En av våra respondenter är arbetslös, en arbetar på heltid, två studerar på yrkeshögskola och en av respondenterna har äntligen hittat rätt terapiform och lär sig ta ansvar för sitt liv.

”Jobbar som bara den (...) måst man ju för att överleva (...) int kan ja klaga, man har ju dide tri fadderbarnen som man härjar me (...) he e på topp (---) Man ångrar ju allti va som ha hänt, liksom, att du blev omplacera, liksom, men he e ju egen dumhet, liksom, att man int fick bo där hem (...) he to ju tid me åren ti föstå att man ha gjort fel, men (...) man lär ju sej sen då (---) He som ha vari ha vari”

Alla våra respondenter är medvetna om att de har rätt att få ut sina dokument från barnskyddet. Två har hämtat ut sina, varav en har läst igenom dem och den andra funderar på det, men har problem med språket. De två andra är inte över huvud taget intresserade av att se vad det skrivits i dokumenten, de ser inte nyttan med det.

När vi sedan kommer till frågan om vad som har haft störst inverkan på respondenternas liv, är svaren väldigt brokiga. Alla anser att placeringen har påverkat deras liv på ett eller annat sätt. En säger att det bästa hade varit om hen skulle ha fått ha föräldern som avled kvar i livet och fått bo med hen, då den kvarvarande föräldern hade missbruksproblematik. En säger att personalen på enheten har stärkt hen och tack vare dem är hen den som hen är idag. En säger att det är fosterföräldrarna som har haft störst inverkan på hen, speciellt (foster)mamman som har orkat kämpa och vara benhård i uppfostran. En räknar upp föräldrarnas missbruk, uppslitande placering, eget missbruk och tillfrisknande. Placeringen har således både varit positiv och negativ för våra respondenter.

Vidare frågade vi om respondenternas förhållande till sina föräldrar, syskon och övrig släkt, där fick vi också varierande svar. En har kontakt med sin mamma en gång i månaden, men har en känsla av att det bara blir problem när hen pratar med henne. En har regelbunden

kontakt med sin mamma. En säger sig alltid ha haft fin kontakt med sin mamma, trots bådass missbruksproblematik. En har ingen kontakt med sin mamma, men pratar med sin fostermor nästan dagligen. För två av våra respondenter har fäderna avlidit, en har ingen kontakt alls med sin pappa och en har återupptagit kontakten med sin pappa efter 7 år. Den ena respondenten har fin kontakt med sina morföräldrar, en har kontakt med sin faster. Två grattar sina syskon på födelsedagen, men det är allt, medan en tredje har fin kontakt med sina syskon och halvsyskon. En av respondenterna har inga syskon alls.

På frågan om framtiden och vad våra respondenter gör om 5 år fick vi två varianter av svar. Två ryckte på axlarna och visste inte vad de skulle svara medan två sken upp och direkt visste vad de ville. Efter lite funderande svarade en *"helst sku ja ju sita på en strand i Bahamas me en paraplydrink i handen, men för att vara realistisk så måst ja väl säg att skolan e klar å ja ha köpt hus"*. En nämnde att det ju naturligtvis skulle vara kul med familj, men hen vill inte planera, *"he komme som day by day, så att säj"*. Den tredje respondenten svarade direkt att hen har skolan klar och hen jobbar inom missbrukarvården eller barnskyddet och den fjärde svarade också direkt att hen då har familj, hus och stor del av skulderna bortbetalade. De två som direkt visste vad de ville har varit på behandlingshem för missbrukare och där fått lära sig att tänka på framtiden och ställa upp mål för sig själva genom hela rehabiliteringen, *"ja int tänkt ju ja på framtidin förrän ja had vari in på vård, int (...) tär e var att du måst ju si till så att du har saker å ting (...) att va ska ja uppnå å hur ska ja kom dit?"*.

8.2 Svar på syfte och frågeställningar

Syftet med vårt examensarbete var att beskriva före detta barnskyddsklienters egna upplevelser och erfarenheter av hur en placering utom hemmet har påverkat deras liv.

Man kan anta att trots att våra respondenter blivit placerade på grund av olika orsaker har de alla varit sårbara under en stor del av sina liv, men ändå har majoriteten av våra respondenter lyckats skapa sig en fungerande vardag och de har framåtanda och framtidstro. Alla våra respondenter var tacksamma för att de blivit placerade utanför hemmet och alla respondenter är av den åsikten att detta var den faktor vilken småningom räddade dem och gav dem nya möjligheter att skapa sig ett ordnat liv med förståelse för de regler och rutiner vilka gäller i samhället.

De andra boende på enheten har påverkat våra respondenter på olika vis, alla säger att de hade vänner på enheten under placeringen och i vissa fall stannade dessa vänner kvar för

livet, medan i andra fall tog vänskapen slut efter placeringen (se kapitel 5.5). Två av respondenterna säger att de andra boende hade en dålig inverkan på dem, att de hade ett gränsöverskridande beteende tillsammans där det förekom alkohol, tobak och sex. Den ena av dessa respondenter hade dock vänner utanför enheten som ifrågasatte detta beteende och respondenten fick en ögonöppnare, medan den andra respondenten lämnade kvar i detta destruktiva beteende (se kapitel 2.1). Respondenten som var fosterhemsplacerad hade inga ”syskon” i hemmet, men hen sökte i stället vänner utanför hemmet och fann där andra unga med riskbeteende och hen fastnade sedan i detta beteende.

Vi har även i vår undersökning kunnat konstatera att enhetspersonalens inverkan på barnen och ungdomarna spelar en stor roll för möjligheten att reparera trasiga själar och att skapa goda förutsättningar för barnen och ungdomarna att bygga upp sina liv. Om enhetspersonalen lyckas bli goda förebilder och de unga kan knyta an till personalen kan man på detta sätt skapa möjlighet för de unga att finna den trygghet och förutsägbarhet de tidigare saknat i sina liv. I vår studie framkom det att enhetspersonalen haft stor inverkan och spelat en stor roll för två av våra respondenter (se kapitel 5.5), medan en annan av respondenterna inte alls var mottaglig för det stöd och den hjälp enhetspersonalen kunde erbjuda i det skedet av sitt liv men har nu vid en ålder av 30 insett att alla gjorde vad de kunde för att hjälpa hen. Respondenten vilken växt upp i fosterfamilj hade bra stöd, speciellt av fostermamman, men fick problem på grund av den egna dragningen till spänning. Alla våra respondenter, utom en, har idag någon form av kontakt till sitt biologiska ursprung, antingen till föräldrar, syskon eller annan släkt.

Två av våra respondenter sade sig i tonåren ha haft en känsla av att inte ha något värde (se kapitel 2.4), som att de var oälskade och oönskade och att deras föräldrar och/eller systemet hade övergivit dem när de placerades utanför hemmet, trots detta är alla våra respondenter av den åsikten att placeringen var helt avgörande för att de skulle kunna återuppbygga sina liv. Även om det för någon respondent varit en snårig väg framåt lyckas man ändå finna motivation och framtidstro för att resa sig upp gång på gång. Man kan alltså konstatera att ingen placering varit förgäves, att den var nödvändig och alla är av den åsikten att det förmodligen slutat mycket sämre för dem om de hade stannat kvar i hemmet.

Har placeringen påverkat den fysiska och psykiska hälsan?

Alla respondenter sade sig ha ett bra liv, både psykiskt och fysiskt, även om vägen dit kanske inte alltid varit så lätt. Två av respondenterna har haft eget missbruk och fått behandling för det. Dessa två personer har trots sin behandling periodvis återfallit i missbruk men oberoende

av detta anser de sig ha en god fysisk och psykisk hälsa idag. Vi behöver i detta sammanhang komma ihåg att det är frågan om respondenternas egen uppfattning om sitt mående. Utifrån sett kan man kanske se på saken som att ifall man har missbruksproblematik har man kanske inte ett gott mående, men till saken hör att dessa individer kämpar sig framåt med målet att ta sig ur sitt missbruk en vacker dag vilket är ett tecken på framåtanda och hopp om en bättre morgondag.

Alla våra respondenter har i barndomen eller i ungdomen utsatts för stor stress på grund av olika omständigheter vilka småningom förde dem till ett omhändertagande och placering utom hemmet. Om vi tittar tillbaka på teoridelen i detta arbete och återkopplar till individens resiliens (se kapitel 2.3) kan man se att trots att våra respondenter levt under besvärliga förhållanden har de ändå klarat sig och upplever sig ha ett gott mående, både fysiskt och psykiskt. Detta skulle i så fall betyda att respondenterna har haft en god motståndskraft och återhämtningsförmåga (se kapitel 2.4). De är alla vuxna idag och man kan anta att åren har gjort sitt och att respondenterna har hunnit bearbeta mycket av det som hänt i deras barndom och ungdom. Vi vet också, genom vår intervju, att de två av våra respondenter vilka hamnat i missbruk hamnade där under ungdomsåren och arbetar idag med sig själva för att ta sig ur detta, en är arbetssökande och en studerar på högskola (se kapitel 2.1). Vi vet också att båda dessa respondenter hade föräldrar vilka missbrukade och här kan man anta att en viss sårbarhet samt de genetiska faktorerna spelar in (se kapitel 2.1 & 3), då den ena av respondenterna placerades i en ålder av 8 månader, men även den sociala miljön vilken de drogs till under ungdomsåren. Man kan även tänka sig att den tidiga anknytningen till de biologiska föräldrarna (se kapitel 2.2) inte fungerat optimalt på grund av föräldrarnas missbruk vilket i sin tur kan leda till vilsenhet och svårigheter att hantera problematiska situationer i livet.

Tittar vi på vår tredje respondent kan man se att hen hade en rätt normal barndom och det var den ena förälderns dödsfall, vilket småningom ledde till den kvarvarande förälderns tilltagande alkoholproblematik då respondenten var i tonåren, som gjorde att hen placerades på barnskyddsenshet. Hen lever idag ett bra liv, jobbar och studerar på högskola och hen drogs inte heller med i enhetskamraternas livsstil i någon större bemärkelse. Här kan man anta att hen har haft en bra barndom med en trygg anknytning till sina föräldrar (se kapitel 2.2) vilket i sin tur lagt grunden för en hög resiliens (se kapitel 2.3). För vår fjärde respondent var det i första hand det egna riskbeteendet i de tidiga ungdomsåren vilket var orsaken till hens placering. Hen sökte och fann gemenskap utanför hemmet i ett kriminellt sammanhang där det ingick äldre ungdomar. Både vår tredje och fjärde respondent blev placerade på

samma barnskyddsenshet, dock inte samtidigt. Här kom det tydligt fram att enhetspersonalen hade ett bra arbetsklimat vilket i sin tur gav en god gruppdynamik. Personalen engagerade sig i ungdomarna, involverade dem i det dagliga livet och bjöd in till olika aktiviteter. Personalen på denna enhet fick ”toppenbetyg” av våra respondenter vilket tyder på att personalen på en enhet kan ha stor inverkan och skapa en god anknytning till barnen och ungdomarna vilket kan stärka deras fortsatta liv och förutsättningar. Det vill säga, anknytning som metodiskt arbete (se kapitel 5.5) på en barnskyddsenshet är mycket viktigt och kan spela en avgörande roll för de ungas fortsatta liv och för deras fysiska och psykiska mående.

Om vi återkopplar våra respondenters upplevelse av att ha en god fysisk och psykisk hälsa till KASAM (se kapitel 2.4) och faktorerna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet kan man se att trots att grunden till känslan av sammanhang i många fall inte lades i barndomen genom stabila, trygga och förutsägbara förhållanden har respondenterna ändå med åren lärt sig hantera sina liv, eller är åtminstone på god väg gällande den fysiska och psykiska hälsan. Vi kan genom vår intervju se att våra respondenter verkar besitta en rätt hög grad av begriplighet, d.v.s. de kan nu i vuxen ålder förstå och strukturera verklighet, händelser och känslor. De verkar alla se klarsynt och realistiskt på de faktorer och omständigheter vilka gjorde att de blev placerade och ser också klart på de faktorer vilka fört dem dit de är idag.

Gällande hanterbarhet, det vill säga förmågan att se vilka resurser man har till förfogande och arbeta lösningsfokuserat ser man även här att alla våra respondenter jobbar sig framåt och är medvetna om på vilket sätt de ska nå sina mål trots att vägen dit är lite snårigare hos de respondenter som har missbruksproblematik. Man kan se en vilja och framåtanda vilket tyder på en känsla av meningsfullhet och motivation. Sammantaget kan man anse att respondenterna upplever sig ha en god fysisk och psykisk hälsa och kan dra paralleller till Antonovskys KASAM teori d.v.s. förmågan till begriplighet, hanterbarhet, meningsfullhet och en känsla av sammanhang.

Har respondenterna känt av utanförskap?

Ingen av våra respondenter säger sig ha känt av något utanförskap annat än i positiv bemärkelse när det kom till skolsituationer där respondenterna sade att de kunde få extra stöd p.g.a. sin situation. Idag vet färre om ens bakgrund än för några tiotals år sedan och man påverkas inte längre i vuxenlivet av sin placering eftersom den inte syns i några dokument när man till exempel söker arbete. Känslan av utanförskap kan se ut och upplevas på olika

sätt beroende på hur man ser på saken. Om man tittar på en av våra respondenter vilken har haft en viss missbruksproblematik, är arbetslös och inte har någon utbildning förutom grundskolan och inte heller ingår i något större socialt sammanhang, kan man utifrån sett anta att personen fyller de kriterier vilka syftar till att man är marginaliserad (se kapitel 3.2) trots att respondenten själv inte anser sig vara det.

Våra respondenter ser ut att ha klarat sig relativt bra i livet även om en av respondenterna är arbetslös så är de andra tre yrkesverksamma och/eller studerar på yrkeshögskola (se kapitel 3.2). Ingen av våra respondenter är vad som idag räknas som rik eller förmögen, två av dem lever på sina löner, en har studiestöd och en lever på socialbidrag och mathjälp, men alla har de tak över huvudet och råd med hyra. Olika diagnoser kan ge en viss exkludering ur samhället (se kapitel 3.1) och den av våra respondenter som just nu är arbetslös är det främst på grund av en medicinsk åkomma som gör att få vågar anställa hen. Vad vi trots allt får vara glada över är att ingen av våra respondenter uppfyller kriterierna för stigmatisering (se kapitel 3.3).

Vilken roll har eftervården spelat för respondenten?

Alla våra respondenter blev erbjudna eftervård, de tre som bodde på enhet tog emot den medan hen som växte upp i fosterfamilj avböjde. Till eftervårdens service hör trygghet av boende och försörjning (se kapitel 4.5). För en ungdom är en placering utanför hemmet en omvälvande förändring och när den unga sedan tvingas ut i samhället sker en ny stor förändring, då den unga plötsligt står utan stödnätverk. I vår undersökning framkom det att våra respondenter vilka tog emot eftervård kände att de hade nytta av den, det fanns en trygghet och ett skyddsnät vilket gav stöd att klara av vardagen samt att den erbjöd hjälp med att hantera ekonomin och olika byråkratiska ärenden. Till eftervården hörde för en respondent boende i lägenhet på barnskyddsenshetens område och för de två andra hjälp att söka efter lägenhet och regelbundna besök hemma hos respondenterna. Vi upplever att eftervården, trots förbättringsförslagen om mera individuellt stöd som tidigare nämndes, har fungerat bra för respondenterna i vår undersökningsgrupp och den har hjälpt våra respondenter att komma vidare i livet.

Vad kunde ha hänt om man inte hade placerats?

Trots att detta kan ses som en något hypotetisk fråga som man egentligen inte kan ge ett realistiskt svar på sade samtliga respondenter att de var tacksamma att de placerats utanför hemmet. En av våra respondenter har fem syskon, de har alla placerats utanför hemmet tidigt

i livet, vi vet dock inte hur deras situation ser ut idag. Två av våra respondenter har syskon som har bott kvar hemma hos föräldrarna, syskonen är s.k. normalt fungerande individer idag. Den ena respondenten är ensam barn, så där har vi inget att jämföra med. Ingen av våra respondenter återvände till sin ursprungsfamilj utan placeringen fortsatte tills de var myndiga.

I inledningen tog vi upp flera studier gjorda av Kääriälä m.fl. vilka anser att barn som placerats utanför hemmet löper en större risk för marginalisering och ett utanförskap i samhället jämfört med exempelvis syskon som inte blivit placerade utan stannat kvar i hemmet. I vår studie har vi inte kunnat konstatera att så är fallet med våra respondenter. Den av våra respondenter vilken vi upplever uppfyller kriterierna för marginalisering har fem biologiska syskon som alla har placerats utanför hemmet. Respondenterna i vår studie är så få till antalet att man givetvis inte kan dra några långtgående slutsatser av att det skulle gälla en större skara barn och unga vilka blivit placerade utom hemmet.

8.3 Sammanfattning av resultatet

Våra respondenter representeras av båda könen och är alla vuxna, vilket gör att vi kan anta att de har hunnit bearbeta sina erfarenheter och har en viss översikt över sitt liv vid intervjutillfället. Erfarenheterna bland våra respondenter i undersökningsgruppen kan också antas ha blivit bredare med tanke på att vi hittade två respondenter själva och inte helt förlitade oss på vår kontaktpersons aktivitet, då hen kunde ha styrt resultatet med att endast ha delgivit oss individer som har haft en positivare utveckling av livet efter placeringen. Alla respondenter säger sig dock vara tacksamma för att de placerades och fick komma bort från de sammanhang och situationer som var destruktiva för dem just då, oavsett om orsaken till placeringen var på grund av föräldrars oförmåga att ta hand om barnet/den unga eller den ungas eget riskbeteende.

Våra respondenter säger sig inte ha påverkats så starkt på lång sikt av de andra unga på enheten, men någon hittade vänner för livet där. Det som haft störst inverkan på de respondenter som varit placerade på enhet var handledarna som arbetade på enheten eller som i respondenten som bodde i fosterfamiljs fall där det var fostermamman som var viktigast. De handledare som lyckats aktivera ungdomarna på något vis har också haft lättast att knyta an till de unga och de känslor som kom fram för en av respondenterna när en omtyckt handledare försvann var liknande dem som när hen placerades och ”miste” sin

mamma, hen kände sig övergiven och förlorade sedan all tillit till vuxna, vilket senare ledde till att personalen i sin tur gav upp på hen.

Tiden på enheten gav våra respondenter rutiner och insikt i betydelsen av regler, men det som småningom hjälpte dem att bygga upp ett fungerande liv och som gav dem självförtroende var stödet från eftervården. Eftervården gav dem hjälp och stöd när de skulle flytta ut från enheten med att bl.a. söka bostad och med ekonomiskt stöd, men den fanns också där för att stötta dem att leva självständigt, eftervårdens personal kom även på besök och följde upp hur det gick för respondenten. Ingen av våra respondenter säger sig känna sig exkluderad på något vis från samhället och de känner alla att de har ett fungerande stödnätverk med familj, släktingar, vänner och två nämner till och med att de ännu har kontakt med någon ur personalen vid den barnskydds-enhet där de varit placerade. För majoriteten av vår undersökningsgrupp så går livet sin gilla gång, de arbetar och studerar, någon av dem går i terapi och även den arbetslösa har hittat sysselsättning så att dagarna inte blir för långa.

Alla respondenter anser att placeringen har haft en stor inverkan på deras liv, både i negativ och positiv bemärkelse. Även om några helst skulle ha önskat att de kunde ha bott kvar med familjen så förstår de ändå att det inte skulle ha varit möjligt med tanke på situationen. Vårdarna, oavsett om det har varit personal på enheten eller en fostermamma, har stärkt respondenterna och kunnat vara principfasta och det har haft en positiv inverkan på våra respondenter. En av respondenterna säger också att hens eget tillfrisknande från missbruk har haft en stor inverkan på vem hen är idag. Kontakten till nära släktingar har varit något problematisk, någon vill inte ha kontakt med sin mamma p.g.a. mammans missbruk, medan en annan säger sig alltid ha haft en fin kontakt med mamman trots hens missbruk. 2 av våra respondenters fäder är avlidna, en pappa har just blivit förlåten. En respondent har ingen kontakt alls med sina biologiska föräldrar, medan någon har bra kontakt med morföräldrar och en faster. De respondenter som har syskon har sporadiskt till god kontakt med dem.

I alla respondenters framtid hägrar en egen familj, men ingen av dem har någon sådan på gång just nu. De som studerar vill ha skolan klar och hitta ett arbete, den ena skulle vilja jobba inom barnskyddet eller missbrukarvården. Några vill köpa hus och några vill vara skuldfria.

9 Slutdiskussion

I detta kapitel gör vi vår slutdiskussion och ser om vi får svar på vårt syfte och våra frågeställningar. Här diskuterar vi vad vi har kommit fram till, om våra förutfattade meningar om ett liv med motgångar alls överensstämmer med hur respondenterna ser tillbaka på livet och hur de uppfattar sina liv idag, eller om vår tes har motbevisats. Vi funderar även över om vår forskning skulle ha kunnat utföras på något annat sätt och ifall vår forskning gav oss idéer om nya forskningsprojekt som kunde vara av intresse för oss.

Syftet med vår undersökning var att få en inblick i före detta barnskyddsklienters upplevelser och erfarenheter av hur en placering utom hemmet påverkat deras liv.

Vår tes, utgående från de tidigare forskningarna som vi har tagit del av, att individer som varit placerade utanför hemmet på olika vis skulle ha sämre förutsättningar än till exempel sina syskon, visar sig inte stämma, när det kommer till vår undersökningsgrupp. I inledningen belyste vi olika problem som kan uppstå för före detta barnskyddsklienter i vuxen ålder och vi ville genom vårt arbete sprida information om dessa svårigheter, vi anser ännu att vårt arbete är relevant eftersom många individer som har varit placerade lider av psykisk ohälsa eller missbruk och kan ha svårt för att slutföra sina studier eller få ett arbete, enligt tillgänglig forskning och olika statistiska rapporter. Genom att läsa vårt arbete kan man se vad som har hjälpt våra respondenter att bilda ett meningsfullt liv, som till exempel närvarande personal, som alla arbetar för samma mål och aktiverar sig i barnets/den ungas personliga utveckling och som vill förstå hur den unga upplever sin egen situation.

Innan vi kom i gång med vår undersökning hade vi en tanke om att barn och unga som kommer från trassliga hemförhållanden, vilket slutat med ett omhändertagande och en placering, på grund av sin bakgrund kunde ha stora svårigheter att skapa sig ett gott liv. Vi undrade vilket som kom först, ägget eller hönan d.v.s. var det svårt att skapa sig ett gott liv på grund av svårigheterna i familjen eller för att man blivit separerad från sin familj på grund av en placering, eller berodde det på placeringen i sig, eller allt sammantaget. Tyvärr gav vår studie ingen vidare klarhet i just denna fråga men vi har ändå en känsla av att det är flera faktorer vilka spelar in i individens förmåga att finna sin egen väg och skapa ett gott liv och att det inte är enbart placeringen i sig, trots att den spelar en viktig roll, vilken är avgörande för individens framtid. Ändå kan vi se att alla våra respondenter ansåg att placeringen var avgörande och att de behövde komma bort från sina familjer för att ha en chans att bygga upp sina liv, vilket tyder på att placeringen i sig varit betydelsefull. Man kan, trots att man har en besvärlig barn- och ungdomstid bakom sig, skapa sig en god och meningsfull framtid.

Här behöver man komma ihåg att det som vi anser vara ett gott liv kanske inte överensstämmer med respondenternas syn på ett gott liv då detta är individuellt och vår uppfattning om en god levnadsstandard kan se olika ut.

De frågeställningar vi hade i vår studie var om placeringen påverkat den fysiska och psykiska hälsan, om respondenterna har upplevt utanförskap, vilken roll eftervården spelat samt vad som kunde hänt om man inte placerats.

Våra respondenter anser sig ha en god fysisk och psykisk hälsa för tillfället och för majoriteten har det ändå gått rätt bra. Den respondent vilken placerades i fosterhem i en ålder av 8 månader är den respondent vilken har störst problem idag med tidigare missbruk, är arbetslös och saknar en utbildning utöver grundskolan. Detta var lite överraskande då vår tanke var att om man blir placerad i spädbarnsåldern i en välfungerande fosterfamilj så har man kanske bättre förutsättningar till ett gott liv än om man placeras på en enhet i tonåren. Hen är även den person vilken anser sig ha fastnat och fortfarande är kvar i tonårslivet, trots att hen nu är i 30 års åldern, vilket leder tankarna till att hen befunnit sig i ett moratorium gällande sin identitetsutveckling.

Vi kan genom vår undersökning se att de två av våra respondenter som hamnat i missbruk sade sig under perioder i sina liv ha känt sig oönskade, oälskade och övergivna av sina biologiska föräldrar och/eller systemet vilket osökt för tankarna till att detta kan ha varit en av grundorsakerna till att de drogs till sammanhang och gemenskap där spänningssökande och missbruk ingick för att på detta sätt få bekräftelse och känna samhörighet. Å andra sidan kan dessa känslor även ha funnits hos våra andra två respondenter men de har ändå klarat av att hantera sina liv på ett mera hållbart sätt. Orsaken till detta kan vi enbart spekulera i, beror det på att två av våra respondenter har en högre resiliens, är starkare i sin identitetsutveckling eller har det att göra med anknytningen till personer utanför hemmet exempelvis enhetspersonalen, eller allt detta sammantaget. De två av våra respondenter vilka inte landade i missbruk omhändertogs och placerades på samma enhet, dock inte samtidigt, upplevde att personalen var närvarande och engagerade sig i ungdomarna och dessa respondenter har idag ett ordnat liv. Här kan man dra slutsatsen att enhetspersonalen har ett stort inflytande och möjlighet att påverka ungdomarna i rätt riktning.

Gällande om våra respondenter känt av utanförskap kan vi konstatera att så inte är fallet. Detta kan troligen bero på att vårt samhälle ser annorlunda ut idag än förr. Samhället är idag mera anonymt och nuförtiden är man inte lika medveten om "vad grannen gör" som man var tidigare. I takt med att antalet barnskyddsanmälningarna ökar minskar stigmatisering och

utanförskap och idag är det inte lika lätt att bli "stämplad" som avvikande trots att man blivit omhändertagen. Idag är även medvetenheten större om att det kan finnas olika orsaker till att man blir placerad, orsaken kanske inte finns hos barnet eller den unga utan det kan bero på faktorer hen inte kan påverka. I dagens samhälle kan man se att individen kan hamna utanför samhällets normer p.g.a. många olika orsaker, exempelvis coronapandemin. Enligt statistik ledde pandemin till att många blev arbetslösa samtidigt som alkoholkonsumtionen och våld i hemmet ökade. Således är inte en placering utanför hemmet någon garanti för exkludering och marginalisering. Samhällets skyddssystem är i dag väluppbyggt och det finns många olika vägar att gå för att hjälpa och stöda barnskyddsklienter.

Gällande eftervården kan vi i vår undersökning konstatera att tre av våra fyra respondenter tagit emot eftervård. Alla ansåg att eftervården fungerade och att de fick den hjälp och stöd de var i behov av. Oftast är idag eftervården uppbyggd så att då barnskyddsklienten fyller 18 år upphör omhändertagandet och ungdomen slussas ut i samhället, då är det inte längre barnskyddsenhetens personal som har kontakt med den unga, utan eftervårdens personal stiger in och den är i det närmaste okänd för ungdomen. Man behöver alltså skapa ett nytt förtroende och bygga upp en ny relation mellan ungdomen och eftervårdens personal. Här anser vi att det skulle löpa smidigare ifall enhetspersonalen och den egna handledaren även i fortsättningen kunde hjälpa och stöda ungdomen. Detta inser vi förstås är en ekonomisk och strukturell fråga vilken inte kan lösas på ett enkelt sätt.

På frågan om vad som kunde hänt om man inte placerats svarade alla våra respondenter att placeringen var viktig och helt avgörande för att de skulle få möjlighet att bygga upp sin framtid. Vad vi bör ha i åtanke när vi tänker på denna fråga är att den kan låta spekulativ, ingen kan så klart svara på vad som skulle ha hänt om man inte placerats, eftersom man inte har en klon av sig själv som upplevt livet på ett annat sätt, men vi ville veta hur respondenterna själva ser på sina erfarenheter och hur de upplever dem. För alla våra respondenter fortsatte placeringen tills de blev myndiga då eftervården tog vid. Våra respondenter ansåg att livet inte hade slutat lyckligt om de stannat kvar i det egna hemmet. Här kan vi återigen se att ett omhändertagande är mycket viktigt och kan vara helt avgörande för barnets eller ungdomens fortsatta liv. Vi kan konstatera att barnskyddsarbetet i Finland är väl uppbyggt och fyller sin funktion men vi tror att det förebyggande arbetet ännu kunde utvecklas och förbättras för att kanske undvika att situationer uppstår där man tvingas ingripa och separera barn från sina föräldrar.

Vi kan hålla med Barkman & Inkinen (2017, s.46) om att barnskyddet i Finland kanske inte är perfekt, men det har räddat människor. Fastän den ungas utgångspunkt kanske inte är den bästa, kan hen med hjälp av rätt stöd och genom att uppnå sina mål, skriva en ny slags historia. Oavsett vilken bakgrund hen har kan hen med hjälp av rätt stöd undvika att föregående generations exempel påverkar hens beteende. Genom att lyssna på de som varit klienter inom barnskyddet och kritiskt granska sin egen verksamhet, kan man utveckla och förbättra den. Vi anser att oavsett vem man är för ett barn eller en ungdom, om man är lärare, socialarbetare, mammas kompis eller vaktmästaren på skolan, kan vi alla ta vårt ansvar och fråga hur den unga mår. Ett välbyggt socialt nätverk av människor som finns där för barnet eller ungdomen kan vara avgörande för om hen placeras utom hemmet eller får bo hemma.

Vi känner en stor tacksamhet för att vi hittade respondenter av båda könen med ett brett åldersspann som alla är vuxna och har hunnit bearbeta sina erfarenheter av en placering utanför hemmet samt att de alla har hunnit skapa sig ett eget liv. Vi vill rikta ett stort tack till vår kontaktperson som med iver tog sig an uppgiften att hjälpa oss finna respondenter och vi vill även tacka våra respondenter för deras medverkan i vår undersökning, utan er hade detta inte varit möjligt.

9.1 Kunde undersökningen ha gjorts annorlunda

Eftersom uppgifter om personer som varit placerade inom socialvården är sekretessbelagda kan det ha varit svårt att få tag på tillräckligt antal respondenter för att möjliggöra en kvantitativ undersökning. Här skulle vi i så fall ha behövt gå via socialvårdens eftervård i ett större geografiskt område och genom samarbete med dem skickat ut enkäter till ett större antal respondenter. Detta kunde ha blivit tidsödande och hade förmodligen bidragit till ett rätt stort bortfall.

Tanken var även från första början att vi skulle göra en kvalitativ undersökning för att skapa möjligheten för oss att personligen intervjua våra respondenter. Detta för att vi på detta sätt skulle nå en djupare förståelse och få en bättre inblick genom möjligheten att kunna ställa följdfrågor och utreda eventuella missförstånd. Vi kom redan i tidigt skede i kontakt med en person som är verksam inom barnskyddet och vi förlitade oss på att hen skulle hitta respondenter åt oss, vilket visade sig inte vara så enkelt. Så här med facit i hand kunde vi ha börjat söka respondenter i ett mycket tidigare skede och kanske gått via flera kontaktpersoner vilka arbetar inom barnskyddet eller inom barnskyddets eftervård. Eftersom vi har så få

respondenter i vår studie kan man anta att resultatet inte kan representera alla som tidigare varit placerade utom hemmet.

9.2 Förslag på nya forskningsprojekt

Vi har i vår studie fokuserat på personer som själva varit placerade men det kunde vara intressant att även höra den andra sidan, d.v.s. föräldrarna till de placerade barnen för att ta reda på hur de upplevde sitt liv och att barnen blev placerade. Vi har i vår studie hört en solskenshistoria där den tidigare missbrukande föräldern nu lever ett nyktert liv och det skulle vara intressant att höra hans version av hur det blev som det blev. Man behöver även hålla i minnet att inte alla föräldrar till placerade barn och unga är missbrukare utan har andra svårigheter, och att många placerade barn och unga blir placerade utom hemmet på grund av sitt eget riskbeteende. Tanken om att göra en dylik studie väcker dock misstanken om att det kunde vara ännu svårare att få tag på respondenter än vad vi hade.

Man kunde också tänka sig att studera hur syskonskaran i en familj där något barn har blivit placerat men något eller några syskon har stannat kvar i familjen har upplevt situationen. Vad skiljer dem åt när det kommer till anknytning, resiliens och att bygga sin identitet. Vad är det som gör att vissa individer i en syskonskara är mera sårbara än andra, trots att de har samma biologiska arv?

10 Litteraturförteckning

Andersson, B. & Johansson, J. (2001). Antisocialt beteende. I: A. Erling & P. Hwang (red.), *Ungdomspsykologi – Utveckling och livsvillkor* (s. 161–186). Stockholm: Natur och Kultur

Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. (2: a uppl.). Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Barkman, J. & Inkinen, H. (2017). *Kokemus opettaa. Voimatarinat lastensuojelussa*. Jyväskylä: Kirjapaino Kari Ky.

Barnkonventionen. (1989). I: *Barnkonventionen i korthet*. Hämtat 01.06.2022 från <https://www.unicef.fi/barnets-rattigheter/barnkonventionen-i-korthet/>

Barnskydd. (2017). I: *Kommunförbundet*. Hämtat 14.02.2022 från [Barnskydd | Kommunförbundet \(kommunforbundet.fi\)](https://www.kommunforbundet.fi/)

Barnskyddslagen. (2007). I: *Finlex*. Hämtat 14.01.2022 från [Barnskyddslag 417/2007 - Uppdaterad lagstiftning - FINLEX ®](https://www.finlex.fi/sv/lagen/urn/s0000123)

Bogomoloff, V. (2021). Barn som placeras utom hemmet mår sämre vid vuxenlivets brant, visar exceptionellt stor studie – faller oftare offer för våld, brottslighet och självdestruktivitet. I: *Svenska Yle*. Hämtat 05.01.2022 från https://svenska.yle.fi/a/7-10008310?utm_source=social-media-share&utm_medium=social&utm_campaign=ylefiapp&fbclid=IwAR1ieWJ9_b4n4iS-5aCnErMOEpxL7T80RbZ0rksFdCOKpJY0-R96n2ofu0s

Borge, A. (2012). *Resiliens risk och sund utveckling*. (2: a uppl.) Lund: Studentlitteratur AB

Bowlby, J. (2010). *En trygg bas. Kliniska tillämpningar av anknytningsteorin*. (2: a uppl.) Stockholm: Natur och Kultur

Bruno, L. & Becevic, Z. (red.). (2020). *Barn och unga i utsatta livssituationer – perspektiv från forskning och praktik*. Stockholm: Liber AB

Cronlund, K., (1996). *Utveckling, livsvillkor och socialisation*. Stockholm: Bonnier utbildning AB

Ehrling, A. & Hwang, P. (red.). (2001). *Ungdomspsykologi-Utveckling och livsvillkor*. Stockholm: Natur och Kultur

Eriksson, PL. & Frisé, A. (2020). Narrativt perspektiv på identitet. I: A. Frisé & P. Hwang. (red.) *Ungdomar och identitet*. (2: a uppl.) (s. 49–66) Stockholm: Natur och Kultur

Fahlke, C. (2001). Tobak, alkohol och narkotika. I: A. Erling & P. Hwang (red.), *Ungdomspsykologi – Utveckling och livsvillkor*. Stockholm: Natur och Kultur

Forsell, M., Kuoppala, T. & Säkkinen, S. (2021). Barnskydd 2020. I: *Institutet för hälsa och välfärd*. Hämtat 05.01.2022 från <https://thl.fi/sv/web/thlfi-sv/statistik-och-data/statistik-efter-amne/barn-unga-och-familjer/barnskydd/barnskydd>

Giddens, A. & Sutton, P. (2014). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur

Howe, D. (2013). Attachment theory. I: M. Grey, & S. Webb (red.), *Social work theories and methods* (s.75-86). London: SAGE Publications Ltd

Hwang, P. (2020). Psykosocialt perspektiv. I: A. Frisé & P. Hwang. *Ungdomar och identitet*. (2: a uppl.). (s. 23–48). Stockholm: Natur och Kultur

Hwang, P. & Nilsson, B. (2019). *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur och kultur

Hwang, P., Frisé, A. & Nilsson, B. (2018). *Ungdomar och unga vuxna-Utveckling och livsvillkor*. Stockholm: Natur och Kultur

Hämeen-Anttila, L. (2017). Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut - Lastensuojelu. I: A. Kananoja, M. Lähteinen & P. Marjamäki (red.), *Sosiaalityön käsikirja* (s. 234). Helsinki: Tietosanoma Oy

Karlsson, A. & Linde, J. (2021). *När samhället är förälder, stöd och pedagogik i arbetet med placerade barn*. Lund: Studentlitteratur AB

Kroger, J. (2020). Identitet i unga vuxenåren. I: A. Frisé & P. Hwang (red.), *Ungdomar och identitet*. (s. 219–235) Stockholm: Natur och Kultur

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB

Kääriälä, A. (2019). Sijoitetut lapset tarvitsevat pitkäaikaista tukea koulutukseen ja työelämään – uusi tutkimus tunnistaa erilaiset urapolut. I: *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*. Hämtat 05.01.2022 från <https://thl.fi/fi/-/sijoitetut-lapset-tarvitsevat-pitkaaikaista-tukea-koulutukseen-ja-tyoelamaan-uusi-tutkimus-tunnistaa-erilaiset-urapolut>

Kääriälä, A., Gyllenberg, D., Sund, R., Pekkarinen, E., Keski-Säntti, M., Ristikari, T. & Heino, T. (2021). The association between treated psychiatric and neurodevelopmental disorders and out-of-home care among Finnish children born in 1997. I: *European Child and Adolescent Psychiatry*. Hämtat 07.01.2022 från <https://link.springer.com/article/10.1007/s00787-021-01819-1>

Laaksonen, S. (red.). (2004). *Jälkihuolto-opas*. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino OY

Laitala, M. & Puuronen, V. (2016). *Yhteiskunnan tahra? Koulukotien kasvattien vaietut kokemukset*. Tampere: Juvenes Print Oy

Orrenius, AM. (2005). *Trygga relationer. Om anknytning och samhörighet mellan barn och vuxna*. Stockholm: Natur och Kultur

Parrish, M. (2012). *Mänskligt beteende – Perspektiv inom socialt arbete*. Malmö: Liber AB

Petersson, F. & Davidsson, T. (red.). (2016). *Social exkludering – Perspektiv, process, problemkonstruktion*. Lund: Studentlitteratur

Pulli, P., Ristikari, T., Pyykkönen, J., Kivelä, J., Merikukka, M. & Eskelinen, M. (2018). *Missä elämänvaiheissa syrjäytyminen syntyy?* Hämtad 07.02.2022 från <http://data.mesaatio.fi/syrjaytymisen-dynamiikka/>

Reinikainen, S. (2009). *Nuorisokodista maailmalle – Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä*. Helsinki: Yliopistopaino

Saastamoinen, K. (2008). *Lapsen asema sijaishuollossa - Käsikirja arjen toimintaan*. Helsinki: Edita Prima Oy

THL. (2020). Öppenvården. I: *Handbok för barnskyddet*. Hämtat 29.01.2022 från https://thl.fi/sv/web/handbok-for-barnskyddet/arbetsprocesser/oppenvarden#stodatgarder_inom_oppenvarden

THL. (2021). Val av plats för vård utom hemmet. I: *Handbok för barnskyddet*. Hämtat 31.01.2022 från https://thl.fi/sv/web/handbok-for-barnskyddet/arbetsprocesser/vard-utom-hemmet/val-av-plats-for-vard-utom-hemmet#ansvar_for_forberedelse_av_placeringen_och_valet_av_plats

THL. (2022). Barnskydd 2021. Hämtat 18.8.2022 från <https://thl.fi/sv/web/thlfi-sv/statistik-och-data/statistik-efter-amne/barn-unga-och-familjer/barnskydd/barnskydd>

Valtion koulukodit. (2022). *Statens skolhem*. Hämtad 05.02.2022 från <https://valtioneoulukodit.fi/sv/service/>

Wennerberg, T. (2010). *Vi är våra relationer – om anknytning, trauma och dissociation*. Stockholm: Natur och Kultur

11 Bilaga intervjuunderlag

Inledning

Hej!

Vi är två socionomstuderande som håller på med vårt examensarbete där vi kommer studera hur du som före detta klient inom barnskyddet känner att du har påverkats av att ha varit placerad utanför hemmet i unga år.

Orsaken till att vi vill göra denna undersökning är för att ämnet intresserar oss och vi vill ha möjlighet att påvisa hur man kunde vidareutveckla barnskyddets verksamhet för att bli bättre.

Så går det till

Vi skulle gärna se att vi fick göra intervjuerna själva och så att vi skulle träffas på riktigt, på så vis skulle vårt material bli bredare och vi skulle direkt kunna förklara eventuella otydligheter. Att utföra intervjun via internet är också möjligt, men risken där kan ju vara dålig uppkoppling, som gör att intervjun blir hackig och svår att genomföra.

Alla respondenter är anonyma, ditt namn kommer inte att användas någonstans och när vi har använt materialet klart, kommer vi att förstöra det. Ingen annan än vi kommer att ha tillgång till dina uppgifter. Att vara med i studien är helt frivilligt och känner du att det är någon fråga du inte vill svara på, är det bara att säga till, eller om man vid något tillfälle känner att man vill avsluta intervjun eller hela studien så är det också okej.

Intervjufrågorna

1. Ålder och Kön

Placeringen

2. Vad var orsaken till din placering?
3. Hur länge var du placerad inom barnskyddet? -Bytte du någon gång enhet?
4. Känner du att du på barnskyddsensheten fick rätt stöd för att småningom klara dig självständigt efter placeringen?
5. Vilka utmaningar stötte du på under placeringen? Ex skolbyte? Avstånd till familj och kompisar?
6. Vilken inverkan hade de övriga barnen/ungdomarna på enheten på din tillvaro?
7. Vilken var enhetspersonalens betydelse för din tillvaro?

Eftervård

8. Blev du erbjuden eftervård, tog du emot den?
9. Känner du att du fick tillräckligt stöd från eftervården för att kunna leva självständigt?
10. Vad kunde förbättras så att barnskyddsklienter lättare kunde övergå till vuxenlivet?

Egna upplevelser

11. Hur upplever du att din placering har påverkat dig?
12. Hade ditt liv sett annorlunda ut om du stannat kvar i din familj? -På vilket sätt?
13. Har du känt av utanförskap pga din placering eller pga andra omständigheter i ditt liv? -Hur?
14. Känner du att du har haft ett stödnätverk runt dig? -Vilka har det bestått av?

Vuxenlivet

15. Hur ser ditt liv ut idag? Studier, arbete?
16. Upplever du att du nu har ett gott liv? Om inte, vad kunde förändras?
17. Vilka faktorer i ditt liv har haft störst inverkan på vem du är idag?
18. Upplever du att du har god fysisk och psykisk hälsa? Om inte, på vilket sätt?
19. Har du i efterhand fått ta del av de anteckningar som gjorts inom barnskyddet medan du var placerad?
20. Hur ser ditt förhållande till dina föräldrar ut idag?

Framtiden

21. Var är du om 5 år?

Avslutning

Tack för att du har valt att vara med i vår studie, utan dig skulle vi inte ha kunnat göra detta.